

**UNIVERZA V LJUBLJANI**  
**EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO**  
**NADZOR NAD REVIZIJSKIMI DRUŽBAMI IN REVIZORJI**

**Ljubljana, marec 2005**

**DAMJAN MALNARIČ**

## **IZJAVA**

Študent Damjan MALNARIČ izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Marjan ODAR-ja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne \_\_\_\_\_

Podpis: \_\_\_\_\_

# Kazalo

|           |                                                                                                                                       |           |
|-----------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1.</b> | <b>Uvod .....</b>                                                                                                                     | <b>1</b>  |
| <b>2.</b> | <b>Splošno o revidiranju .....</b>                                                                                                    | <b>2</b>  |
| 2.1.      | Opredelitev revidiranja .....                                                                                                         | 2         |
| 2.2.      | Vrste revidiranja .....                                                                                                               | 2         |
| 2.3.      | Razvoj revidiranja v Sloveniji.....                                                                                                   | 3         |
| 2.4.      | Slovenski inštitut za revizijo.....                                                                                                   | 4         |
| 2.5.      | Opravljanje storitev revidiranja.....                                                                                                 | 5         |
| <b>3.</b> | <b>Nadzor nad delovanjem revizorjev in revizijskih družb v tujini.....</b>                                                            | <b>5</b>  |
| 3.1.      | Izvajalec nadzora.....                                                                                                                | 6         |
| 3.2.      | Način izvajanja zunanjega nadzora.....                                                                                                | 6         |
| 3.3.      | Izbor revizorjev in revizijskih družb, ki so nadzirane.....                                                                           | 7         |
| 3.4.      | Dokumentacija, ki jo morajo pripraviti izvajalci nadzora.....                                                                         | 7         |
| 3.5.      | Usklajevanje predpisov .....                                                                                                          | 8         |
| <b>4.</b> | <b>Razmere v Evropski uniji .....</b>                                                                                                 | <b>8</b>  |
| 4.1.      | Predlog Komisije v zvezi z minimalnimi zahtevami pri zagotavljanju kakovosti zakonsko predpisanega revidiranja v Evropski Uniji ..... | 10        |
| 4.2.      | Predlog sprememb Osme direktive EU (84/253/EGS) .....                                                                                 | 14        |
| <b>5.</b> | <b>Razmere v Združenih državah Amerike .....</b>                                                                                      | <b>21</b> |
| 5.1.      | Značilnosti Sarbanes-Oxleyjevega zakona.....                                                                                          | 21        |
| 5.2.      | Odzivi Evropske unije na sprejetje Sarbanes-Oxleyjevega zakona .....                                                                  | 24        |
| <b>6.</b> | <b>Nadzor nad revizijskimi družbami, pooblaščenimi revizorji in revizorji v Sloveniji.....</b>                                        | <b>25</b> |
| 6.1.      | Nadzor nad revizijskimi družbami.....                                                                                                 | 25        |
| 6.1.1.    | Ukrepi nadzora .....                                                                                                                  | 26        |
| 6.1.1.1.  | Odprava kršitev .....                                                                                                                 | 26        |
| 6.1.1.2.  | Dodatni ukrepi.....                                                                                                                   | 27        |
| 6.1.1.3.  | Odvzem dovoljenja .....                                                                                                               | 28        |
| 6.2.      | Nadzor nad pooblaščenimi revizorji in revizorji.....                                                                                  | 29        |
| 6.3.      | Postopek opravljanja nadzora .....                                                                                                    | 30        |
| 6.3.1.    | Pooblašcene osebe.....                                                                                                                | 30        |
| 6.3.2.    | Obseg pregleda .....                                                                                                                  | 31        |
| 6.3.3.    | Pregled poslovanja .....                                                                                                              | 31        |
| 6.3.4.    | Izrekanje ukrepov nadzora .....                                                                                                       | 32        |
| 6.3.5.    | Opravljeni nadzori v letu 2003.....                                                                                                   | 32        |
| 6.4.      | Ugotovitve nadzora .....                                                                                                              | 32        |
| <b>7.</b> | <b>Potrebne spremembe domače zakonodaje na področju revidiranja.....</b>                                                              | <b>33</b> |
| 7.1.      | Ureditev javnega nadzorstva v Sloveniji.....                                                                                          | 34        |
| 7.1.1.    | Pogled na predvideno ureditev javnega nadzorstva .....                                                                                | 34        |

|            |                                                                                                                                    |           |
|------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 7.1.2.     | Predlog možne ureditve javnega nadzorstva v Sloveniji .....                                                                        | 36        |
| <b>8.</b>  | <b><i>Slovenski kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev</i></b> .....                                                            | <b>37</b> |
| 8.1.       | Primerjava slovenskega kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev s<br>kodeksom etike računovodskega strokovnjaka pri IFAC-u ..... | 38        |
| 8.2.       | Spoštovanje etičnih pravil v prihodnosti.....                                                                                      | 39        |
| <b>9.</b>  | <b><i>Računovodski škandali</i></b> .....                                                                                          | <b>40</b> |
| 9.1.       | Enron in revizijska družba Arthur Andersen .....                                                                                   | 41        |
| 9.2.       | SIB banka in revizijska družba Iteco Abeceda .....                                                                                 | 42        |
| <b>10.</b> | <b><i>Sklep</i></b> .....                                                                                                          | <b>44</b> |
|            | <b><i>Literatura</i></b> .....                                                                                                     | <b>45</b> |
|            | <b><i>Viri</i></b> .....                                                                                                           | <b>45</b> |

# 1. Uvod

Zunanji nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami zagotavlja ustrezno kakovost revidiranja, s čimer se povečuje verodostojnost pregledanim računovodskim izkazom in predvsem zavaruje interese delničarjev, investorjev, posojilodajalcev in ostalih vlagateljev. Zunanji nadzor je v Sloveniji zakonsko opredeljen od leta 2001, ko je začel veljati novi zakon o revidiranju, ki je v ospredje postavil zunanji nadzor in njegov pomen za revizijo v današnji zelo zahtevni družbi.

Nadzor nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji v Sloveniji opravlja Slovenski inštitut za revizijo. Nadzor nad revizorji opravlja Slovenski inštitut za revizijo preko preverjanja kakovosti dela posameznih pooblaščenih revizorjev, ki so odgovorni za kakovost dela svojih revizijskih skupin, sestavljenih iz revizorjev in drugih zaposlenih na področju revidiranja. Nadzor nad revizijskimi družbami pa Slovenski inštitut za revizijo opravi z namenom preverjanja, ali revizijska družba pri opravljanju revidiranja ravna v skladu s pravili revidiranja. Če revizijski svet Slovenskega inštituta za revizijo ugotovi, da temu ni tako, lahko revizijski družbi odredi odpravo kršitev ali ji odredi dodatne ukrepe, lahko pa ji tudi odvzame dovoljenje za revidiranje.

Namen diplomske naloge je prikazati, kakšna je ureditev sistema nadzora nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami pri nas in po svetu, ter katere novosti so bile ali pa še bodo sprejete v Evropski uniji in Združenih državah Amerike na tem področju. Zanimalo me je tudi, ali bi lahko boljši nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami preprečil nekatere računovodske škandale ter kateri zakonodajni mehanizmi so popustili v primeru Enrona in SIB banke.

V letu 2005 lahko pričakujemo sprejem sprememb osme direktive Evropske unije, države članice Evropske unije pa bodo morale svojo zakonodajo uskladiti z zahtevami te direktive v roku osemnajstih mesecev od njenega sprejema. Republika Slovenija bo morala kot polnopravna članica Evropske unije sprejeti pravila, ki veljajo za vse članice Evropske unije.

Diplomska naloga je zaradi večje preglednosti razdeljena na devet sklopov. V začetnem poglavju bom opredelil nekaj splošnih pojmov v zvezi z revidiranjem. V drugem poglavju bodo prikazane podobnosti in razlike med državami pri nadzoru nad delovanjem revizorjev in revizijskih družb v tujini. Temu bo sledilo opisovanje razmer v Evropski uniji in najpomembnejših sprememb na področju revidiranja, ki se obetajo v bližnji prihodnosti. V petem poglavju bom prikazal razmere v Združenih državah Amerike in značilnosti Sarbanes-Oxleyjevega zakona. Šesto in sedmo poglavje sta namenjena opisu razmer v Sloveniji, kjer bom predstavil celoten postopek nadzora nad revizijskimi družbami, pooblaščenimi revizorji in revizorji ter potrebne spremembe domače zakonodaje na področju revidiranja. Sledil bo opis kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev in kakšne so razsežnosti računovodskih

škandalov, ki se dogajajo po svetu. Diplomsko delo bom sklenil s predstavitvijo sklepnih ugotovitev.

## **2. Splošno o revidiranju**

### **2.1. Opredelitev revidiranja**

Revizija je dejavnost oziroma opravilo strokovnih oseb pri preizkušanju pravilnosti in resničnosti postopkov, stanj in drugih dejstev (Koletnik, 1996, str. 10). "Revidiranje računovodskih izkazov je preizkušanje in ocenjevanje računovodskih izkazov ter podatkov in metod, uporabljenih pri njihovem sestavljanju, in na podlagi tega dajanje neodvisnega strokovnega mnenja o tem, ali računovodski izkazi v vseh pomembnejših pogledih podajajo resničen in pošten prikaz finančnega stanja in poslovni izid pravne osebe v skladu s slovenskimi računovodskimi standardi" (Zakon o revidiranju, 2001).

Beseda revidiranje izvira iz latinske besede *revidere* in pomeni ponovno pregledovanje procesov in stanj z namenom presojanja njihove pravilnosti z vidika resničnosti in poštenosti. Rezultat revizorjevega dela je revizorjevo (strokovno) mnenje, zato je revidiranje strokovno najzahtevnejša oblika nadziranja. Ostali dve obliki sta kontroliranje in inšpeciranje (Koletnik, 1996, str. 10).

V Sloveniji mora revidiranje potekati v skladu s temeljnimi revizijskimi načeli in drugimi pravili revidiranja, ki jih sprejema Slovenski inštitut za revizijo (v nadaljevanju Inštitut) ter mednarodnimi standardi revidiranja in mednarodnimi stališči o revidiranju, ki jih sprejema Mednarodni odbor za pravila revidiranja. Revizor mora pri svojem delu upoštevati tudi druge zakone, ki urejajo revidiranje posameznih pravnih oseb, oziroma druge oblike revizije in predpise, izdane na njihovi podlagi (Zakon o revidiranju, 2001).

Revidiranje ni zanimivo zgolj za notranje potrebe in vodstvene ravni, ampak predvsem za zunanje poslovne, državne in druge partnerje. Le-ti želijo vedeti, ali podjetje posluje uspešno in korektno, in ali izpolnjuje finančne, davčne in druge obveznosti. Lastniki podjetja si želijo, da bi podjetje poslovalo uspešno in brez težav, država želi trajno pobirati davke, interes posojilodajalcev je varnost posojil, dobaviteljem pa je pomembno ohranjanje dobrih poslovnih odnosov in plačilna sposobnost podjetja (Koletnik, 1996, str. 11).

### **2.2. Vrste revidiranja**

V ožjem pomenu lahko revidiranje razvrstimo glede na cilje njegovega delovanja, in sicer ločimo (Glezen, 1996, str. 33):

- *revidiranje računovodskih izkazov*, kjer revizor preverja pravilnost podatkov in metod, uporabljenih pri sestavljanju računovodskih izkazov. Na podlagi tega preverjanja revizor poda strokovno mnenje, ali računovodski izkazi resnično kažejo stanje sredstev in

obveznosti do virov sredstev ter poslovni izid podjetja, pri čemer se opira na splošno sprejeta računovodska načela oziroma standarde.

- *revidiranje skladnosti s predpisi*, katerega namen je ugotoviti, ali podjetje oziroma zaposleni v tem podjetju upoštevajo usmeritve, zakone ali druge predpise. Merila, po katerih se preverja delovanje podjetja oziroma zaposlenega, so lahko navodila vodstva podjetja ali zakon z izvedbenimi predpisi.
- *revidiranje poslovanja*, pri katerem revizor preverja celotno delovanje podjetja ali samo njegov del, odvisno od ciljev organizacije. Namen revidiranja poslovanja je oceniti dosežke, ugotoviti možnosti za izboljšave in razviti priporočila za izboljšave ali nadaljnje delovanje.

Glede na to, kdo opravlja revizijo, lahko revidiranje razdelimo na (Glezen, 1996, str. 35):

- *notranje revidiranje*: Notranja revizija je prisotna predvsem v večjih podjetjih in v tistih manjših podjetjih, kjer obstajajo večje možnosti za nastanek nepravilnosti in gospodarskega kriminala. Notranji revizorji presojujejo pravilnosti poslovnih procesov, odkrivajo nepravilnosti in predlagajo načine, kako te nepravilnosti odpraviti. S tem predstavljajo dodatno oporo poslovodstvu in nadzornemu organu v podjetju.
- *zunanje revidiranje*: Zunanji revizorji so strokovnjaki, ki se ukvarjajo z revizijo v obliki prostega poklica ali v okviru revizijskega podjetja. Niso zaposleni v podjetju, ki ga revidirajo, njihova naloga je, da po naročilu lastnikov ali vodstva podjetja vstopijo v poslovni proces podjetja, nepristransko presodijo področje poslovanja ter podajo svoje mnenje v obliki revizijskega poročila.
- *državno revidiranje*: Opravlja ga Računsko sodišče Republike Slovenije, državni revizor pa preverja porabo državnega denarja iz proračuna.

### 2.3. Razvoj revidiranja v Sloveniji

Gospodarsko revidiranje ima dolgo tradicijo. Njegovi začetki segajo v devetnajsto stoletje, ko so začele nastajati velike kapitalske družbe in je prišlo do ločevanja vodstvenih in upravljaljskih nalog. Upravljanje še naprej ostane v rokah lastnikov, vodenje pa se vedno bolj prepušča poklicnim poslovojem in njihovim sodelavcem. Lastnik ni imel več potrebnega znanja, da bi neposredno nadziral upravo, zato se je pojavila potreba po strokovnjaku, ki bi mu lastnik lahko zaupal, moral pa bi biti neodvisen od vodstva in pošten. Pojavi se potreba po revizorju (Koletnik, 1996, str. 10).

V bivši Jugoslaviji se je prvo revidiranje pojavilo leta 1939 v Zagrebu, kjer je bil ustanovljen revizorski urad. Po drugi svetovni vojni revidiranja ni bilo, ker je bila prisotna državna lastnina, za katero revidiranje ni bilo potrebno. V Sloveniji je bilo precej časa uveljavljeno zunanje kontroliranje v obliki inšpiciranja poslovanja družbenih podjetij. Služba družbenega knjigovodstva (kasneje Agencija za plačilni promet, nadziranje in informatiko) je imela od začetka šestdesetih let široka pooblastila za inšpiciranje v vseh podjetjih in v drugih poslovnih osebah s ciljem presojanja zakonitega ravnanja. Drugi del zunanjega nadziranja so

opravili poklicni inšpektorji na sedežu podjetja po letnem in medletnem delovnem programu ter po individualnih nalogah Agencije (Koletnik, 1996, str. 9).

Od leta 1993 dalje, ko je bil sprejet Zakon o revidiranju, se začne nova, moderna doba revidiranja v Sloveniji. Kljub določenim pomanjkljivostim so zakon o revidiranju iz leta 1993 v stroki označili za sodobnega, kar so kasneje priznavali tudi na Zvezi evropskih revizorjev v Bruslju. Leta 2001 je bil ta zakon zaradi prilaganja naše zakonodaje evropski zakonodaji in evropskim smernicam malce spremenjen. Od takrat v Sloveniji velja nov Zakon o revidiranju (ZRev-1) (Perner, 2002, str. 19).

## **2.4. Slovenski inštitut za revizijo**

Za usmerjanje in uravnavanje revizijske stroke v Sloveniji skrbi Slovenski inštitut za revizijo. To je samostojna in neodvisna institucija, ki jo je 11. januarja 1994 ustanovila Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije. Podlago za njegovo ustanovitev je predstavljal zakon o revidiranju, ki je bil sprejet julija 1993.

Inštitut je bil vedno bolj aktiven, tako da je kmalu postal član pomembnih strokovnih mednarodnih organizacij, kot so Mednarodno združenje računovodskih strokovnjakov (IFAC) in v Evropi najpomembnejše organizacije revizorjev, Zveze evropskih revizorjev (FEE).

Delovanje Inštituta zagotavljajo njegovi organi, in sicer:

- svet,
- revizijski svet,
- strokovni svet in
- direktor (Splošno o Slovenskem inštitutu za revizijo).

Inštitut v skladu z Zakonom o revidiranju (Splošno o Slovenskem inštitutu za revizijo):

- opravlja naloge in pristojnosti na področju revidiranja in drugih strokovnih področjih, povezanih z revidiranjem;
- skrbi za izdelavo in spoštovanje revizijskih načel in standardov;
- opravlja nadzor nad revizorji in revizijskimi družbami;
- določa strokovna znanja in izkušnje, potrebne za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja in revizorja;
- skrbi za strokovno usposabljanje, organizira in izvaja izpite za naziva pooblaščen revizor in revizor ter izdaja potrdila za ta naziva;
- odloča o izdaji in odvzemu dovoljenj za opravljanje storitev revidiranja ter nalog pooblaščenega revizorja in revizorja;
- skrbi za register pooblaščenih revizorjev in revizorjev ter revizijskih družb;
- določa smernice za oblikovanje cen revizijskih storitev;
- opravlja druge naloge, določene z zakonom oziroma statutom.

Eden od najpomembnejših ciljev Inštituta pri izvajanju nadzora nad revizijskimi družbami oziroma revizorji je ugotavljanje, ali so bili pri izvajanju revizije upoštevani postopki, ki jih s pomočjo standardov in drugih usmeritev predpisuje Inštitut. Tu gre predvsem za pravilnost in popolnost uporabe revizijskih standardov in temeljnih revizijskih načel.

## **2.5. Opravljanje storitev revidiranja**

Revidirati sme le oseba, ki je ustrezno strokovno usposobljena in obvlada potrebne poklicne veščine. Revizor mora spoštovati standarde stroke in etična načela, nenehno izpopolnjevati strokovno usposobljenost in kakovost storitev ter opravljati poklicne naloge po najboljših močeh. Je v veliko pomoč lastnikom podjetij, poslovodstvu, nadzornim organom, upnikom in drugim ljudem. Na nepristranski način spoznava in odkriva resničnost in poštenost poslovnih stanj in dejanj (Koletnik, 1996, str. 10).

V Sloveniji lahko storitve revidiranja opravljajo le (Zakon o revidiranju, 2001):

- gospodarska družba s sedežem v Republiki Sloveniji, ki je za opravljanje teh storitev pridobila dovoljenje Inštituta (revizijska družba);
- pooblaščen revizor, ki samostojno opravlja storitve revidiranja kot svojo dejavnost, in je za opravljanje teh storitev pridobil dovoljenje Inštituta (samostojni revizor).

Inštitut izda dovoljenje za opravljanje nalog revizorja in pooblaščenega revizorja, če oseba izpolnjuje naslednje pogoje (Zakon o revidiranju, 2001):

- ima univerzitetno izobrazbo;
- ima ustrezno dovoljenje za opravljanje nalog, katerega veljavnost se podaljša vsakič za dve leti, če imetnik dovoljenja opravi program dodatnega strokovnega izobraževanja;
- ima ustrezne delovne izkušnje (revizor mora imeti najmanj dvoletne delovne izkušnje na področju revidiranja oziroma notranjega revidiranja; pooblaščen revizor pa mora imeti najmanj pet let delovnih izkušenj, od tega najmanj triletno delovno izkušnje pri opravljanju revidiranja, potem ko je pridobil dovoljenje za opravljanje nalog revizorja);
- je opravila preizkus strokovnih znanj za opravljanje nalog za ustrezni naziv;
- ni bila pravnomočno obsojena za kaznivo dejanje zoper premoženje oziroma gospodarstvo;
- obvlada slovenski jezik.

## **3. Nadzor nad delovanjem revizorjev in revizijskih družb v tujini**

Poleg sistema notranjega nadzora, ki je osnova zagotavljanja kakovosti dela posameznih revizorjev in revizijskih družb ter za katerega so odgovorne revizijske družbe same, obstaja tudi zunanji nadzor. Razvoj zunanjega nadzora je znotraj posameznih držav privedel do ustanavljanja institucij, ki so s ciljem, da bi zagotovile čim bolj kakovostno delovanje svojih članov, začele uvajati preiskovalne in disciplinske postopke v povezavi s kakovostjo opravljenega dela.

Namen zunanjega nadziranja je, da ocenjuje učinkovitost postopkov notranjega nadziranja kakovosti tako na ravni posameznega revizijskega posla kot na ravni revizijske družbe kot celote, in da spodbuja k izboljševanju standardov kakovosti dela znotraj revizijskih družb in pri posameznih revizorjih (Continuous Quality Assurance, 1998). Za vzdrževanje kakovostnega revidiranja je zelo pomembno, da nad revizorji bdi nek organ, ki preverja pravilnost njihovega delovanja in vsakršne prevare oziroma večje napake primerno kaznuje. Revizor bo na ta način dvakrat premislil, preden bo podal svoje mnenje o določeni stvari.

### **3.1. Izvajalec nadzora**

V mnogih državah so institucije na nacionalni ravni razvile mehanizme zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja. V vseh državah, kjer je revidiranje predpisano z zakonom, zunanji nadzor organizira revizijska stroka, vendar so med državami, ki so bile vključene v raziskavo FEE tudi take, v katerih nadzor nad revidiranjem ne opravlja revizijska stroka.

V Veliki Britaniji se reguliranje računovodske panoge združuje v posebnem telesu, Svetu za finančno poročanje (FRC), v katerem so predstavniki vlade in zasebnikov, ki naj bi nadzirali revizije podjetij, ločeni odbori pa naj bi določali etične standarde in disciplinsko ukrepali proti revizorjem, ki ne bi delali po pravilih. V Italiji borzni regulator CONSOB nadzira revizijske družbe, ki opravljajo revizijo računovodskih izkazov v podjetjih, katerih vrednostni papirji kotirajo na borzi. Na Švedskem zunanji nadzor poleg dveh strokovnih institucij opravlja tudi komisija za nadzor revizorjev z javnimi pooblastili. Na Norveškem je bila vzporedno z mehanizmom zunanjega nadzora dveh inštitutov znotraj ministrstva za finance ustanovljena posebna komisija za bančništvo, zavarovanje in vrednostne papirje, ki tudi opravlja nadzor. Na Portugalskem ima borzni regulator CMVM možnost nadziranja revizijskih družb, katerih vrednostni papirji kotirajo na borzi. Te možnosti CMVM v praksi ne izkorišča, nadzor pa opravlja revizijski inštitut CROC, ki rezultate nadzora nad omenjenimi revizijskimi družbami posreduje borznemu regulatorju (Continuous Quality Assurance, 1998).

### **3.2. Način izvajanja zunanjega nadzora**

Postopki izvajanja zunanjega nadzora se v državah med seboj razlikujejo, kar je posledica kulturne tradicije, različnih računovodskih predpisov in podjetniške zakonodaje, na način izvajanja zunanjega nadzora pa vplivajo tudi razpoložljivi viri za njegovo financiranje.

Glede na način izvajanja zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja poznamo dve vrsti nadzora (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003):

- *monitoring* - nadzor opravlja neodvisna inštitucija z lastnim, pri njej zaposlenim osebjem;
- *peer review* - nadzor organizira in spremlja neodvisna inštitucija, izvajajo pa ga revizorji revizijskih družb na pogodbeni ravni pod njenim vodstvom.

V Veliki Britaniji, Španiji in na Irskem opravlja zunanji nadzor neodvisna institucija z lastnim, pri njej zaposlenim osebjem (monitoring). V Franciji, Italiji, Belgiji, Romuniji, na Nizozemskem, Danskem, Norveškem in Portugalskem pa zunanji nadzor izvajajo aktivni revizorji, ki imajo pogodbo z neodvisno organizacijo, ki spremlja nadzor. Kombinacijo obeh načinov izvajanja zunanjega nadzora lahko zasledimo na primeru Češke, kjer nadzor opravljajo zaposleni v revizijski inštituciji, v sodelovanju s pogodbenimi delavci. Posebna prednost vključevanja pogodbenih delavcev v postopek nadzora je, da imajo izkušnje na področju revidiranja in poznajo način poslovanja podjetij v posameznih panogah.

V Avstraliji nadzor nad revizijskimi družbami opravljajo zaposleni v revizijski instituciji, ki na pogodbeni ravni sodelujejo tudi z aktivnimi revizorji. V ZDA pa, v nasprotju s takim nadzorom, nadzor nad kakovostjo revidiranja najpogosteje opravljajo kar revizijske družbe same, pri čemer velja omejitev, da vzajemno nadziranje dveh družb ni dovoljeno. Poleg tega imajo družbe v ZDA možnost, da izberejo način nadzora, ki ga pri njih opravi skupina neodvisnih strokovnjakov (Continuous Quality Assurance, 1998).

Menim, da je monitoring boljši način izvajanja zunanjega nadzora, saj ga izvajajo posamezniki, zaposleni pri neodvisni inštituciji in ne revizorji, ki so zaposleni pri določeni revizijski družbi. Pri metodi peer review se namreč zaradi vse večje konkurence med revizijskimi družbami lahko zgodi, da posamezen revizor pri opravljanju zunanjega nadzora najde kakšno manjšo nepravilnost, ki nima večjega vpliva na revizorjevo mnenje, vseeno pa vrže slabo luč na revizorja oziroma revizijsko družbo, ki je bil(a) predmet nadzora.

### **3.3. Izbor revizorjev in revizijskih družb, ki so nadzirane**

Trenutno sta v uporabi dva načina izbora revizijskih družb in revizorjev, katerih delovanje je predmet nadzora:

- na podlagi zbranih informacij, ki jih revizijskim inštitucijam običajno vsako leto posredujejo revizijske družbe in revizorji;
- z naključnim ali sistematskim izborom.

Skupna značilnost obeh načinov izbora je, da morajo biti vse revizijske družbe oziroma posamezni revizorji v določenem obdobju nadzorovani. To obdobje je v posameznih državah različno, ponavadi gre za obdobje od treh do šestih let, če pa revizijske institucije ugotovijo pomembnejše nepravilnosti v poslovanju posamezne revizijske družbe, se to obdobje bistveno skrajša (Continuous Quality Assurance, 1998).

### **3.4. Dokumentacija, ki jo morajo pripraviti izvajalci nadzora**

V vseh državah, kjer se opravlja zunanji nadzor nad kakovostjo revidiranja in v katerih je revidiranje zakonsko urejeno, morajo izvajalci nadzora svoje ugotovitve strniti v pisnem poročilu, ki praviloma vključuje priporočila za odpravo nepravilnosti, če je do njih prišlo.

Dostop do izdelane dokumentacije imajo skoraj v vseh primerih samo izvajalci in organi nadzora, izjemi sta le Francija in Portugalska. V večini držav izvajalci z izsledki nadzora seznanijo revizijsko družbo in revizorje še preden le-ti dostavijo poročilo ustreznemu strokovnemu organu. Strokovni organ pa je tisti, ki mora oceniti poročilo in odločati o posledicah za revizijsko družbo.

Dokumentacijo o opravljenem nadzoru morajo revizijske institucije hraniti, časovno obdobje pa v različnih državah traja od najmanj dveh mesecev do največ desetih let (Continuous Quality Assurance, 1998).

### **3.5. Usklajevanje predpisov**

V nekaterih državah članicah Evropske unije se je revidiranje računovodskih izkazov zakonsko uredilo šele v zadnjih nekaj letih. Dosežena je določena stopnja usklajenosti na področju računovodskega poročanja in zakonsko predpisane revizije, vendar popolno harmonizacijo omejujejo razlike, ki izhajajo iz podjetniške in davčne zakonodaje posameznih držav ter računovodskih standardov, ki v mednarodnem okviru še niso harmonizirani do takšne mere kot standardi revidiranja. Postopki izvajanja zunanjega nadzora kakovosti dela revizijskih družb in revizorjev so eno od številnih področij, na katerem se pojavljajo razlike v praktičnih rešitvah med posameznimi državami.

FEE zastopa stališče, da je treba v evropskem okviru doseči takšno poenotenje zunanjega nadzora kakovosti dela revizijskih družb, ki bi vodilo do vzajemnega priznavanja mehanizmov nadzora, pri čemer je treba spodbujati strokovni in neodvisni nadzor, ki ni povezan s političnimi strukturami posameznih držav.

## **4. Razmere v Evropski uniji**

Zunanji nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami je osnova za zagotavljanje ustrezne kakovosti revidiranja. Revizorji oziroma revizijske družbe skušajo javnost in nadzornike prepričati, da svoje delo opravljajo v skladu s predpisanimi standardi revidiranja in etičnimi načeli. Z zunanjim nadzorom se povečuje verodostojnost pregledanim računovodskim izkazom ter predvsem zavaruje delničarje, investitorje, posojilodajalce in ostale vlagatelje.

Predlogi iz vseh držav članic Evropske unije naj bi prispevali k temu, da bi se izoblikoval sistem, ki bi določeval minimalne zahteve glede nadzora nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji, ki bi jih morale izpolnjevati vse države članice EU. S tem bi se izboljšala primerljivost med državami, kar bi posledično vodilo k večjemu meddržavnemu zaupanju in večjim investicijam tujih vlagateljev (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Nadzor nad revizorji je v EU relativno nov pojav, saj je precej držav članic vpeljalo sistem nadzora v prakso šele pred kratkim, nekatere šele s 1.1.1999. V Sloveniji so nadzor nad revizorji začeli opravljati leta 1995. Nacionalni sistemi zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja se med seboj razlikujejo, in sicer v obsegu nadzora, načinu izvajanja zunanjega nadzora, v obdobju, v katerem morajo biti revizijska družba oziroma posamezni revizorji pravno nadzorovani in v tem, kdo je izvajalec nadzora. Razlike med državami članicami EU bodo v bližnji prihodnosti še vedno obstajale, vendar si v EU prizadevajo te razlike čim bolj zmanjšati.

Trenutno ne obstaja mednarodno sprejet standard z minimalnimi zahtevami glede nadzora nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji, ki bi predstavljal zgled za posamezne države, lahko pa ga v kratkem pričakujemo. Če bi potem posamezne države želele vzpostaviti dodatne določbe glede opravljanja nadzora, bi bilo to pač v njihovi domeni (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Namen vseh nedavnih aktivnosti EU na področju revidiranja je, da se povrne zaupanje vlagateljev v trge vrednostnih papirjev ter predvsem v revizijsko stroko, pri čemer pa bo ureditev stanja na področju revidiranja tudi neke vrste odgovor Združenim državam Amerike na sprejetje Sarbanes-Oxleyjevega zakona. Komisija Evropske unije je problemu revidiranja računovodskih izkazov začela posvečati pozornost že pred izbruhom afere Enron in pred propadom revizijske družbe Arthur Andersen, saj je bil že leta 1996 sprejet Zeleni papir o vlogi, položaju in obveznosti zakonskega revizorja v EU (*Green Paper on the Role, Position and Liability of the Statutory Auditor in the EU*, 28/10/1996), ki med drugim ugotavlja, da je treba spremeniti osmo direktivo zakonodaje o gospodarskih družbah (84/253/EGS). Glavni razlog za nastanek "Zelenega papirja" je bilo torej pomanjkanje usklajenosti revidiranja znotraj EU.

Leta 1998 je bil ustanovljen Odbor Evropske unije za revidiranje, ki naj bi skrbel za razvoj revidiranja ter za tesnejšo povezavo med revizijsko stroko in oblastmi v državah članicah EU. Njegova primarna naloga je izboljšanje kakovosti zakonskega revidiranja, najpomembnejša področja njegovega delovanja pa so področja zunanjega zagotavljanja kakovosti, revizijskih standardov in revizorjeve neodvisnosti. Na podlagi stališč in usmeritev tega odbora je Komisija izdala Priporočilo o zagotavljanju kakovosti za zakonskega revizorja v EU (*Recommendation on Quality Assurance for the Statutory Auditor in the EU*, 31/03/2001) in Priporočilo o neodvisnosti zakonskega revizorja v EU (*Recommendation on Statutory Auditors' Independance in the EU*, 19/07/2002). Obe priporočili so države članice EU sprejele (Odar, 2003, str.13).

#### **4.1. Predlog Komisije v zvezi z minimalnimi zahtevami pri zagotavljanju kakovosti zakonsko predpisanega revidiranja v Evropski Uniji**

Predlog z minimalnimi zahtevami glede izvajanja zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja je podala Komisija Evropske unije v soglasju z Svetom Evrope, Ekonomsko-socialnim odborom in Evropskim parlamentom. Namen predloga je poskušati izboljšati usklajenost in kakovost revidiranja znotraj EU. Pobudniki predloga namreč želijo, da bi države same, po svoji volji, vpeljale predlagane zahteve v svoje sisteme, če do tega ne bi prišlo, pa bi razmišljali tudi o uzakonitvi predlogov (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Komisija predlaga, da bi vse države članice EU pri zunanjem nadzoru nad kakovostjo revidiranja upoštevale naslednje minimalne zahteve:

- **PREDMET ZUNANJEGA NADZORA NAD REVIDIRANJEM**

Države članice EU bi morale vzpostaviti sistem, ki bi zagotavljal, da bi bile vse fizične (posamezni revizorji) in pravne osebe (revizijske družbe), ki opravljajo postopke revidiranja, predmet zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja. Trenutno temu ni tako, v Komisiji pa želijo, da bi se to čim prej uresničilo (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

- **NAČIN IZVAJANJA ZUNANJEGA NADZORA (METODOLOGIJA)**

V okviru EU sta sprejemljiva oba načina izvajanja zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja, tako monitoring kot peer review, ki sem ju opisal v razdelku 3.2.. Oba načina izvajanja nadzora sta obravnavana kot enakovredna, v vsakem primeru pa je treba poskrbeti, da izvajalci nadzora opravijo svoje delo kvalitetno in objektivno (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Pri izvajanju nadzora nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji z metodo monitoring je še posebej pomembno, da se izvajalci nadzora redno izobražujejo in da imajo potrebno znanje o standardih revidiranja in o izvajanju nadzora, pri metodi peer review pa je pomembno, da neodvisna inštitucija dobro organizira nadzor in spremlja delo izvajalcev nadzora, ki delajo na pogodbeni ravni pod njenim vodstvom.

- **IZBOR REVIZORJEV IN REVIZIJSKIH DRUŽB, KI SO PREDMET NADZORA**

Predmet zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja je lahko revizijska družba ali posamezni revizor. V primeru revizijske družbe z več pisarnami je posamezna pisarna tista, ki je predmet nadzora nad kakovostjo opravljanja revizijskih storitev.

Izbor revizijskih družb ali revizorjev, ki bodo nadzirani, naj bi zagotavljal, da so vse revizijske družbe oziroma vsi revizorji v neki državi v določenem obdobju nadzirani vsaj enkrat. Trenutno se to obdobje v državah članicah EU giblje med enim letom in desetimi leti. V Komisiji predlagajo, da obdobje, v katerem bi bili pregledani vsi subjekti nadzora, ne bi bilo daljše od šestih let, za revizorje oziroma revizijske družbe, ki opravljajo storitve revidiranja v javnih podjetjih in za tiste, pri katerih so v preteklosti že ugotovili kršitve pravil revidiranja, pa bi moralo biti obdobje ponovnega nadzora še krajše. Če bi posamezen revizor oziroma revizijska družba opravljala revidiranje samo v družbah, za katere velja majhno revizijsko tveganje, bi se cikel lahko podaljšal, vendar največ do deset let (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Obdobje šestih let, v katerem naj bi bili revizijske družbe in revizorji nadzorovani vsaj enkrat, se mi zdi kar primerno. Menim, da bi bila v primeru, če bi želeli v posamezni državi opraviti zunanji nadzor oziroma pregledati vse revizorje in revizijske družbe v krajšem času, na primer v enem letu, zelo vprašljiva kvaliteta izvajanja zunanjega nadzora, le-tega pa tudi ne bi mogli kvalitetno izvesti zaradi premajhnega števila ustrezno usposobljenih izvajalcev nadzora. Če bi v posamezni državi opravljali zunanji nadzor v daljšem obdobju, na primer v desetih letih, pa bi se lahko pri posameznem revizorju oziroma revizijski družbi ugotovilo preveč nepravilnosti, ki bi jih ob pravočasnem nadzoru lahko preprečili. Ustrezna se mi zdi tudi zahteva, da so revizorji oziroma revizijske družbe, ki opravljajo storitve revidiranja v javnih podjetjih oziroma pri katerih so v preteklosti že ugotovili kršitve pravil revidiranja, pogostejše nadzorovani, saj obstaja večja verjetnost oškodovanja širše javnosti.

Način odločanja, katere revizijske družbe oziroma revizorji bodo nadzirani v določenem letu, se razlikuje med državami članicami EU. Poznamo tri načine:

- na podlagi zbranih informacij, ki jih revizijskim inštitucijam posredujejo revizijske družbe;
- naključni izbor;
- kombinacija obeh načinov.

## ▪ OBSEG NADZORA

Nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami naj bi vključeval ocenitev kakovosti sistema notranjih kontrol revizijskih družb v povezavi s preizkušanjem revizijskih postopkov in podatkov. Države članice EU so sprejele zahtevo, da morajo revizijske družbe pri notranjem preverjanju kakovosti dela upoštevati Mednarodni standard revidiranja 220 "Preverjanje kakovosti revidiranja", s čimer naj bi se zmanjšalo število napak oziroma prevar znotraj posamezne revizijske družbe.

Zakonsko revidiranje, opravljeno v skladu z zakonskimi zahtevami, sprejetimi standardi revidiranja in upoštevanjem etičnih načel in pravil, zagotavlja kredibilnost računovodskih

izkazov, s tem pa se bo povrnilo tudi zaupanje vlagateljev v vrednostne papirje. Revizorji morajo upoštevati tudi določene zahteve glede revizorjevega poročila, saj je le-to namenjeno širši javnosti (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

#### ▪ JAVNI NADZOR IN JAVNO POROČANJE

Sistemi zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja bodo morali imeti s sprejetjem prenovljene 8. direktive urejen ustrezen javni nadzor, ki ga bodo vodile v večini osebe, ki poklicno ne opravljajo dejavnosti (*non-practitioners*) in so izbrane na podlagi neodvisnega postopka. Te osebe bi morale biti zaupanja vredni predstavniki zainteresirane javnosti, torej predstavniki vlagateljev, revidiranih družb, države in strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo z revizorji.

V EU bi morali imeti sistemi zunanjega nadzora dovolj verodostojnosti, da zadovoljijo zunanje cilje, kot so vzpostavitev javnega zaupanja v revizijsko stroko in prikaz nadzornikom, da revizijske družbe in revizorji opravljajo storitve revidiranja skladno s predpisanimi standardi revidiranja in etičnimi načeli. Namen javnega nadzorstva je zagotoviti, da se zunanji nadzor nad kakovostjo revidiranja izvaja tako, da revizorji delujejo predvsem v javnem interesu in ne le v interesu lastnikov (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

Rezultati opravljenih nadzorov nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami bi morali biti ustrezno objavljeni, s čimer bi se zaupanje javnosti samo še povečalo. V poročilu bi izvajalci nadzora lahko predlagali možne rešitve za izboljšanje poslovanja družbe, v primeru slabega poslovanja pa bi bile navedene tudi sankcije. Treba je pokazati, da morajo za neustrezno ravnanje odgovarjati vsi sodelujoči v verigi, tudi tisti, ki opravljajo nadzor nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami (Discussion Paper, 2003).

Sistemi javnega nadzorstva se bodo razlikovali med državami članicami EU, kar je predvsem posledica obstoječih sistemov javnega nadzora in nadzora nad revizorji, različne zakonodaje in različnega položaja revizijske stroke v posamezni državi. Zveza evropskih revizorjev upa na čimprejšnjo uskladitev pravil in postopkov glede javnega nadzorstva na evropski ravni, kar bi privedlo tudi do boljšega zagotavljanja kakovosti revidiranja, vendar pa je tak scenarij v bližnji prihodnosti malo verjeten (Discussion Paper, 2003).

#### ▪ SANKCIONIRANJE

Če se v okviru nadzora nad kakovostjo opravljanja revizijskih storitev ugotovi, da je posamezni revizor oziroma revizijska družba le-te opravljala neustrezno, je treba takšno ravnanje primerno sankcionirati. To lahko za revizorja oziroma revizijsko družbo pomeni tudi

odvzem dovoljenja ali celo izbris iz registra (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

#### ▪ ZAUPNOST

Revizor pri svojem delu pogosto pride do podatkov in informacij, ki so zaupne narave. Načeloma jih mora varovati kot poslovno skrivnost, če so ti podatki potrebni za opravljanje nadzora, pa revizor za njihovo posredovanje ne odgovarja niti civilno niti kazensko.

V večini držav članic EU, ki imajo uveden sistem nadzora nad kakovostjo revidiranja, veljajo enaka pravila zaupnosti tako za revizorje in revizijske družbe kot tudi za njihove nadzornike. Tako kot revizorji so tudi njihovi nadzorniki obvezani varovanju podatkov in jih lahko posredujejo naprej le tistim organom, katerim odgovarjajo sami. Treba je zagotoviti, da revizorji, izvajalci nadzora nad revizorji ali osebe, ki opravljajo javno nadzorstvo, podatkov in informacij, ki so jih pridobili med opravljanjem svojih nalog, ne zlorablajo in jih varujejo kot poslovno skrivnost (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

#### ▪ KVALITETA NADZORNIKOV

Osebe, ki opravljajo nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami, morajo imeti ustrezno strokovno znanje in določene delovne izkušnje, poleg tega pa se morajo nenehno dodatno strokovno izobraževati, kar velja tako za nadzornike, ki so zaposleni pri neodvisni inštituciji, kot za tiste revizorje, ki opravljajo nadzor pod njenim vodstvom (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

#### ▪ NEODVISNOST IN NEPRISTRANSKOST NADZORNIKOV

Tako kot morajo biti revizorji pri svojem delu neodvisni in nepristranski do naročnikov, morajo biti tudi izvajalci nadzora neodvisni in nepristranski do revizorjev oziroma revizijskih družb, ki so predmet nadzora. Zahteva se miselna poštenost, odsotnost navzkrižja interesov in sorodstvenih vezi.

Pri osebah, ki naj bi opravljale nadzor nad revizorji oziroma revizijskimi družbami, je treba upoštevati neodvisnost od volje (*independence of mind*) - upoštevajo se vsa dejstva, ki so pomembna za opravljanje nadzora, in neodvisnost kot vtis (*independence in appearance*), ki ga izvajalec nadzora daje nevtralnemu zunanjemu opazovalcu. Pri tej neodvisnosti gre za izognitev dejstvom in okoliščinam, ki so take narave, da bi opazovalec v primeru, da bi za te okoliščine vedel, podvomil o nadzornikovi nepristranskosti. Izbor izvajalcev nadzora bi moral zato kontrolirati nek organ javnega nadzorstva (Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union).

## 4.2. Predlog sprememb Osme direktive EU (84/253/EGS)

Poklic zakonskega revizorja, njegove strokovne in moralne dolžnosti ter način predstavitve ugotovitev revidiranja urejajo predpisi držav članic Evropske unije in pravila strokovnih združenj. Svet Evropske skupnosti je leta 1984 sprejel Osmo direktivo EU (84/253/EGS), katere namen je uskladitev ureditve na področju revidiranja v državah članicah Evropske unije. Poudarek daje predvsem usklajevanju potrebnega znanja ljudi, ki opravljajo storitve revidiranja, in pogojev za presojo osebne primernosti ljudi, ki opravljajo te storitve (Koletnik, 1996, str. 118).

Hiter propad Enrona ob koncu leta 2001 je sprožil izgubo zaupanja v vodenje podjetij, v računovodsko poročanje in v revizijo. Čeprav se večina škandalov dogaja v Združenih državah Amerike, svet ni več imun. Propad Enrona ni sprožil vrsto reform samo v ZDA, ampak tudi drugod po svetu.

Komisija Evropske unije si že vrsto let prizadeva, da bi izboljšala kakovost revidiranja v Evropi, vendar je vprašanje, če bi se zadeve tako hitro premaknile brez propada Enrona in drugih ameriških in evropskih gigantov. Aprila 2002 je pripravila dokument z naslovom "Prvi odziv na zadeve, povezane z Enronom", ki je bil namenjen temu, da se preprečijo podobni dogodki v Evropi, in je področje zakonskega revidiranja uvrstila v Akcijski načrt Komisije v zvezi s finančnimi storitvami (*Commission's Financial Services Action Plan*), z željo po vzpostavitvi učinkovitega in konkurenčnega trga kapitala, ki bo užival zaupanje investitorjev.

Na podlagi Akcijskega načrta v zvezi s finančnimi storitvami je bilo septembra leta 2003 izdano priporočilo Svetu Evropske skupnosti in Evropskemu parlamentu o okrepitvi zakonskega revidiranja v EU (*Reinforcing the statutory audit in the EU*, 02/10/2003), v katerem je Komisija predstavila deset prednostnih nalog s področja revidiranja, ki naj bi izboljšale kakovost revidiranja, zavarovale vlagatelje in ponovno pridobile zaupanje javnosti v revizijsko stroko (Odar, 2003, str. 13).

Priporočilo iz leta 2003 o okrepitvi zakonskega revidiranja v Evropski uniji je bilo glavna pobuda za predlog sprememb Osme direktive EU (84/253/EGS), spremembe na tem področju pa so pospešili še računovodski škandali v Evropi in ZDA. Z novimi pravili ne bodo mogli povsem preprečiti računovodskih prevar, saj nobena zakonodaja na ta način ne more odpraviti kriminala. Z uveljavitvijo novih predlogov naj bi se uvedla strožja pravila in povečala odgovornost za etično ravnanje v revizijskih postopkih. Spremembe, ki jih bo prinesla prenovljena osma direktiva EU, so predvsem boljša razčlenitev nalog zakonskih revizorjev, njihova večja neodvisnost in etičnost, pogostejša izmenjava revizorjev, izboljšanje sistema nadzora nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami, poostren javni nadzor nad revizijsko stroko ter večje sodelovanje med organi nadzora znotraj Evropske unije drugimi in državami, ki niso članice Evropske unije (Proposal for a Directive of the European Parliament

and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 16.3.2004).

Kdaj bodo spremembe Osme direktive EU dejansko sprejete, je odvisno od Sveta Evrope in Evropskega parlamenta, države članice Evropske unije pa bodo morale svojo zakonodajo uskladiti z zahtevami sprememb direktive v roku osemnajstih mesecev od njenega sprejetja. Slovenija bo morala po sprejemu sprememb Osme direktive EU spremeniti oziroma dopolniti zakon o revidiranju iz leta 2001.

Predvidene novosti bom opredelil po sekcijah, kot si sledijo v direktivi:

▪ **Sekcija I: Cilj, obseg in opredelitve pojmov**

Cilj, ki naj bi bil dosežen s prenovljeno osmo direktivo EU, se ni spremenil in je opredeljen kot povečanje kakovosti zakonskega revidiranja v Evropski uniji. Isto velja za obseg, saj se direktiva nanaša le na revidiranje letnih računovodskih izkazov in konsolidiranih računovodskih izkazov ter potrditve letnega poročila, kot to zahteva zakonodaja o gospodarskih družbah (Odar, 2003, str. 17).

▪ **Sekcija II: Dovoljenje, nenehno izobraževanje in vzajemno priznavanje**

Komisija Evropske unije ni napravila bistvenih sprememb na tem področju. Po njenem mnenju je treba glede zahtev o lastništvu in poslovodstvu dovoliti največjo možno prilagodljivost, vendar tako, da ne bi bila spodbudena kakovost revidiranja.

Predlagana je dopolnitev 6. člena, ki določa, da mora imeti oseba, ki opravlja zakonsko revidiranje, primerno univerzitetno izobrazbo, opravljeno teoretično in praktično usposabljanje ter izpit iz teoretičnega znanja, ki mora obsegati tudi poznavanje mednarodnih standardov, upravljanja družb, etike in strokovnih veščin. Preizkus naj bi se opravljal tako ustno kot pisno. Z dopolnitvijo pa naj bi bila predpisana tudi zahteva o nenehnem strokovnem izobraževanju za vse zakonske revizorje (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004).

Na novo so predpisana pravila vzajemnega priznavanja revizorskega poklica v državah članicah EU na podlagi preveritve usposobljenosti, ki naj bi zajemala predvsem znanje jezika države članice ter njenih zakonov in predpisov, pomembnih za zakonsko revizijo.

### ▪ **Sekcija III: Registracija in prepoznavnost**

Ta sekcija je popolnoma nova in natančno določa zahteve glede registracije zakonskih revizorjev in revizijskih družb. Države članice EU bodo morale zagotoviti dnevno posodobljen register v elektronski obliki.

Osmo direktiva EU bo natančno določala vsebino javnega registra revizorjev in revizijskih družb, ki naj bi med drugim vseboval tudi podatke o statusu posameznega revizorja (zaposlen v revizijski družbi, samozaposlen ali v partnerskem odnosu s posamezno revizijsko družbo), podatke o nenehnem strokovnem izobraževanju, podatke o rezultatih zagotavljanja kakovosti, izkaz o upravljanju družbe in notranjih kontrolah kakovosti revizijske družbe ter podatke o preiskavah in kaznih, ki so bile izrečene določeni revizijski družbi. Direktiva naj bi določala tudi, da mora zakonski revizor spoštovati kodeks poklicne etike (Odar, 2003, str. 17).

### ▪ **Sekcija IV: Etika in neodvisnost**

Države članice EU morajo zagotoviti, da so vsi zakonski revizorji in revizijske družbe podvrženi kodeksu poklicne etike. Kodeks poklicne etike revizorjev naj bi vključeval predvsem odgovornost zakonskega revizorja do javnosti, pa tudi njegovo poštenost, objektivnost, strokovnost in skrbnost.

Zakonski revizorji oziroma revizijske družbe morajo biti popolnoma neodvisni od svojega naročnika in ne smejo biti vpleteni v sprejemanje poslovnih odločitev stranke. Če revizor začuti, da je njegova neodvisnost od naročnika lahko ogrožena, ne sme sprejeti dodatnih nerevizijskih storitev za tega naročnika (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004).

Glede cen revizijskih storitev naj bi direktiva določala, da morajo cene teh storitev omogočati ustrezno kakovost revizijskih storitev, da ne smejo temeljiti na kakršnikoli negotovosti in da ne smejo biti odvisne od izsledkov revizije ali povezave z drugimi storitvami, ki jih zakonski revizor opravlja za naročnika. Cene revizijskih storitev morajo temeljiti na zakonsko določenem izračunu. Revizijske družbe bi morale razkriti tudi zneske zaslužkov z nerevizijskimi storitvami, zakonski revizorji in revizijske družbe pa bi morali podpisati posebno izjavo o popolni neodvisnosti od naročnika (Odar, 2003, str. 18).

Z namenom, da bi okrepili neodvisnost revizorjev pri reviziji javnih družb, predvidevajo spremembe osme direktive EU menjavanje pooblaščenih revizorjev oziroma revizijskih družb. Glavnega revizorja, ki opravlja dejavnost revidiranja pri določeni revizijski družbi, bi bilo potrebno zamenjati vsakih pet let, v kolikor ista revizijska družba obdrži posel ("notranja menjava"); če se v revidiranem podjetju odločijo, da bodo zamenjali revizijsko družbo, pa bo to potrebno storiti na vsakih sedem let ("zunanja menjava"). Trenutno je Italija edina država

članica EU, ki aktivno izvaja menjavo pooblaščenih revizorjev oziroma revizijskih družb (European Commission proposal for a Directive on statutory audit, 2004)

Menim, da je menjava revizorja oziroma revizijske družbe z vidika širše javnosti potrebna in koristna, saj lahko z leti sodelovanje med vodstvom podjetja in subjektom, ki opravlja revizijo tega podjetja, privede do takšnega razmerja, kjer je ogrožena revizorjeva neodvisnost in nepristranskost. Nov revizor oziroma revizijska družba ima verjetno v prvem letu delovanja nekaj več težav pri revidiranju podjetja, možnost nastanka revizijskega škandala pa je manjša.

#### ▪ **Sekcija V: Revizijski standardi in poročanje**

Osma direktiva vsebuje zahtevo po obvezni uporabi mednarodnih standardov revidiranja (MSRev), države članice Evropske unije pa lahko predpišejo še dodatne zahteve, glede na lastno zakonodajo o gospodarskih družbah. V primeru revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov je skupinski revizor tisti, ki nosi celotno odgovornost za pravilno izvedbo revizije in revizijskega poročila (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004).

#### ▪ **Sekcija VI: Zagotavljanje kakovosti**

Prenovljena osma direktiva EU naj bi vsebovala tudi zahtevo, da morajo vse države članice EU vzpostaviti ureditev zunanjega nadzora, ki bi izpolnjevala temeljne zahteve iz Priporočila o zagotavljanju kakovosti revidiranja za zakonskega revizorja v EU.

29. člen predloga sprememb osme direktive EU določa, da mora biti sistem zagotavljanja kakovosti revidiranja organiziran tako, da bodo nadzorniki, ki bodo izvajali nadzor nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami, popolnoma neodvisni od njih. Isto velja tudi za sistem javnega nadzorstva. Financiranje sistema zagotavljanja kakovosti mora biti primerno in brez kakršnegakoli vpliva posameznih revizorjev in revizijskih družb. Nadzorniki morajo imeti primerno poklicno izobrazbo in ustrezne izkušnje na področju revidiranja in finančnega poročanja, poleg tega pa se morajo neprestano strokovno izpopolnjevati v zvezi z izvajanjem nadzora. Izbor nadzornikov mora biti organiziran tako, da se minimizira možnost nastanka konflikta med posameznim nadzornikom in določenim zakonskim revizorjem oziroma revizijsko družbo. Končni izdelek opravljenega zunanjega nadzora nad kakovostjo revidiranja je nadzornikovo poročilo, ki mora vsebovati glavne značilnosti opravljenega nadzora. Vsi zakonski revizorji oziroma revizijske družbe morajo biti nadzorovani vsaj enkrat na šest let, celotni rezultati opravljenih nadzorov pa morajo biti objavljeni vsako leto. Revizijske družbe oziroma revizorji, ki opravljajo storitve revidiranja v javnih družbah, morajo biti nadzorovani vsaka tri leta (Proposal for a Directive of the

European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004).

#### ▪ **Sekcija VII: Preiskave in kazni**

Redne preiskave so precej učinkovito sredstvo za zagotavljanje visoke kakovosti revidiranja. Sistemi preiskovanja in sankcioniranja se med državami članicami EU precej razlikujejo. Države članice EU morajo vzpostaviti učinkovito preiskovalno in kaznovalno ureditev, ki naj bi odkrivala, popravljala in preprečevala neustrezno opravljene revizijske storitve, ki niso v skladu s predpisi o revidiranju. Ukrepi sankcioniranja bi morali biti javnosti razkriti, vključevati pa bi morali tudi odvzem dovoljenja za posameznega revizorja oziroma revizijsko družbo ali izbris iz registra (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004 ).

#### ▪ **Sekcija VIII: Javno nadzorstvo**

Gre za novo določbo osme direktive EU, ki vključuje šest načel javnega nadzorstva, predvidenih v listinah Komisije Evropske unije. Po opravljenih spremembah osme direktive EU bo imelo javno nadzorstvo največje pristojnosti nad nadzorom revizorjev in s tem tudi odgovornost za nepravilnosti in pomanjkljivosti pri delovanju revizorjev in revizijskih družb. Nedavni računovodski škandali so namreč pokazali, da so redne in učinkovite preiskave s strani organov javnega nadzorstva potrebne za učinkovito delovanje trga kapitala.

Načela javnega nadzorstva, ki predstavljajo minimalne zahteve držav članic Evropske unije v zvezi z javnim nadzorstvom, so (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 2004):

- vsi zakonski revizorji in revizijske družbe bodo morali biti predmet javnega nadzorstva;
- ureditev javnega nadzora morajo voditi v večini osebe, ki poklicno ne opravljajo dejavnosti in so izbrane na podlagi neodvisnega in jasno razkritega postopka;
- organ javnega nadzorstva mora biti odgovoren za potrditev in registracijo zakonskih revizorjev in revizijskih družb, za sprejetje standardov etike in za notranji nadzor kakovosti revizijskih družb in revidiranja, skrbeti pa mora tudi za nenehno izobraževanje, nadziranje kakovosti ter za raziskovanje in disciplinski nadzor;
- ureditev javnega nadzorstva mora zagotavljati pravico uvedbe preiskav in določitev pravnih posledic za določeno protipravno ravnanje zakonskega revizorja in revizijskih družb;
- ureditev javnega nadzorstva mora biti prepoznavna, kar vključuje tudi objavljanje letnega delovnega programa in poročila o delu;

- ureditev javnega nadzorstva mora biti ustrezno financirana, kar pomeni, da je zakonski revizorji in revizijske družbe ne smejo sami financirati; v direktivi je postavljena ostra zahteva po vzpostavitvi popolnoma neodvisne ureditve financiranja.

Za uspešen razvoj revizije je pomembno, da v okviru javnega nadzorstva obstajajo mehanizmi, kjer imajo tudi neodvisni predstavniki zainteresirane javnosti aktivno vlogo, ki je lahko dvojna. Po eni strani lahko neposredno pripomorejo k razvoju posameznih standardov oziroma k izboljšanju procesov javnega nadzorstva, po drugi strani pa lahko nadzorujejo sam proces in dajejo javnosti zagotovilo, da revizorji in njihovi nadzorniki delujejo v javnem interesu. Širša javnost jim toliko bolj zaupa, ker ne opravljajo dejavnosti revidiranja poklicno, ampak so tudi sami predstavniki javnosti (Discussion Paper, 2003).

Javno nadzorstvo se bo izvajalo v državah članicah EU, Komisija Evropske unije pa bo določila uskladitveni mehanizem na evropski ravni tako, da bo zagotovljena učinkovita povezava javnega nadzorstva v EU. Direktiva bo določala, da bodo organi javnega nadzorstva delovali po pravilih javnega nadzorstva, ki jih bo vzpostavila domača država. Direktiva bo predvidoma določala tudi, da v primeru revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov in izkazov družb, katerih vrednostni papirji kotirajo na organiziranem trgu, države članice EU ne bodo postavljale dodatnih zahtev po registraciji, ureditvi javnega nadzorstva, zagotavljanju kakovosti ter uporabi standardov, etičnih pravil in pravil neodvisnosti.

Velik del dopolnitve osme direktive EU je namenjen opredelitvi sodelovanja med državami članicami EU v preiskavah oziroma določitvi temeljnih pravil sodelovanja. Postavljeno je temeljno pravilo, da bodo morali pristojni organi nemudoma zagotoviti vse informacije, ki jih bodo od njih zahtevali pristojni organi druge države, pri čemer so v direktivi navedene tudi izjeme pri tem pravilu. Organi ene države bodo lahko zahtevali, naj ustrezni organi v drugi državi opravijo preiskavo, prav tako pa si bodo izmenjevali informacije (Odar, 2004, str. 171).

Pri oblikovanju odborov javnega nadzorstva se bodo države članice EU verjetno zgledovale tudi po ureditvi v Združenih državah Amerike, kjer javno nadzorstvo izvaja Nadzorstveni odbor računovodstev javnih podjetij (*Public Company Accounting Oversight Board, PCAOB*). Ustanovljen je bil na podlagi Sarbanes-Oxleyjevega zakona in je neodvisna zasebna inštitucija, katere poslanstvo je nadziranje revizorjev javnih podjetij zaradi zaščite interesov vlagateljev in zaščite javnega interesa pri pripravi poštenega in neodvisnega revizorjevega poročila. PCAOB je odgovoren za izboljšanje kakovosti in prepoznavnosti pri računovodskem poročanju in neodvisnem revidiranju, za napredek pri odgovornosti družb in za nadaljevanje delovanja v javnem interesu.

Kot je mogoče razbrati iz gradiva FEE o javnem nadzoru nad revizijsko stroko, FEE zaradi javnega interesa podpira oster nadzor nad revizijsko stroko, ki naj bi bil organiziran na ravni vsake države članice EU, na ravni EU pa bi bilo treba oblikovati učinkovit usklajevalni mehanizem v obliki urejevalne ustanove. Njeno vlogo bi bilo treba natančno opredeliti in jo

vkjučiti v sisteme nadzora v posameznih državah članicah EU. Evropska urejevalna ustanova mora biti v prvi vrsti organizirana v javnem interesu in mora enakovredno vključevati vse interesne skupine (Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC, 16.3.2004).

Menim, da je predlog ureditve javnega nadzorstva v EU dobro zamišljen oziroma zastavljen, saj bo zagotovil, da so nadzirani vsi revizorji in revizijske družbe, ki imajo dovoljenje za opravljanje nalog revidiranja, nadzirani pa bi bili s strani predstavnikov zainteresirane javnosti, to je delničarjev, vlagateljev in predstavnikov revidiranih družb, katerih interes je, da revizorji delujejo pošteno. Veliko pozornost pa bo treba nameniti izbiri predstavnikov zainteresirane javnosti, saj le-ti poklicno ne opravljajo dejavnosti revidiranja in zato večinoma niso ustrezno izobraženi in strokovno usposobljeni.

#### ▪ **Sekcija IX: Razmerje med zakonskim revizorjem in naročnikom**

V tej sekciji naj bi bila določena pravila o imenovanju, odpustitvi in plačevanju zakonskega revizorja, predstavljene pa so tudi temeljne zahteve glede revizijskih odborov družb, ki z vrednostnimi papirji trgujejo na organiziranem trgu. Te družbe naj bi ustanovile svoje revizijske odbore, ki naj bi nadzirali računovodsko poročanje in razmerje do revizorja. Člani revizijskih odborov naj bi bili praviloma strokovnjaki s področja računovodstva in revizije. Revizor bi posebej poročal revizijskemu odboru, poročilo pa naj bi vsebovalo tudi analizo finančnega položaja in računovodskih usmeritev naročnika.

Določeno je temeljno načelo, da mora biti revizor neodvisen od sestavljavcev računovodskih izkazov, imenovala naj bi ga skupščina delničarjev, odsloviti pa bi ga bilo mogoče le takrat, kadar bi obstajali pomembni razlogi, zaradi katerih ne bi mogel dokončati revidiranja. Drugačno mnenje naj ne bi bilo zadosten razlog za odpustitev revizorja. Razlogi za odpustitev bi morali biti namreč javno razkriti organom javnega nadzorstva (Odar, 2003, str. 19).

#### ▪ **Sekcija X: Mednarodni vidiki**

V tej sekciji so opredeljena pravila glede:

- uporabe državnih pravil javnega nadzorstva in predpisov glede notranjega trga v primeru mednarodnega revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov (javni nadzor opravlja država, v kateri je revizor ali revizijska družba registrirana, ne glede na to, v kateri državi deluje);
- registracije revizijskih družb iz tretjih držav;
- obvezne registracije revizijskih družb iz tretjih držav, ki revidirajo družbe, s katerih vrednostnimi papirji se trguje na borzah EU (Odar, 2003, str. 19).

## ▪ Sekcija XI: Končne določbe

V tej sekciji so določene vloge in naloge Svetovalnega revizijskega odbora in Urejevalnega revizijskega odbora.

## 5. Razmere v Združenih državah Amerike

30. julija 2002 je ameriški kongres sprejel "Zakon o reformi računovodenja javnih podjetij in zaščiti naložbenikov" (*Public Company Accounting Reform and Investor Protection Act of 2002*), bolj znan kot "Sarbanes-Oxleyjev zakon 2002" (*Sarbanes-Oxley Act of 2002*), ki je prinesel mnogo novosti na področju računovodstva in revidiranja. Serija odmevnih goljufij velikih podjetij, kot sta Enron in WorldCom, je namreč močno omajala javni vtis o poštenosti poslovanja korporacij (*How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession*).

Bistvo Sarbanes-Oxleyjevega zakona je mogoče predstaviti kot reformo, katere namen je vpeljati strožji nadzor nad delovanjem podjetij in njihovega vodstva ter zagotoviti, da so računovodska in druga poročila podjetja sestavljena v enostavno razumljivi obliki. Letna poročila bodo morali v skladu z novimi normativi potrditi izvršni in finančni direktorji podjetja ter s svojim podpisom overiti neodvisni revizorji. Izvršni in finančni direktor podjetja sta po novi zakonodaji tudi kazensko odgovorna za resničnost podatkov, prikazanih v poročilih, bistveno poostrene pa so tudi zahteve glede neodvisnosti notranjih in zunanjih revizorjev.

### 5.1. Značilnosti Sarbanes-Oxleyjevega zakona

Sarbanes-Oxleyjev zakon velja za vsa podjetja, ki kotirajo na katerikoli borzi v ZDA in imajo tržno vrednost večjo od 75 milijonov dolarjev. Zakon pa bo imel bistveno širše posledice, saj ga bodo verjetno upoštevala tudi podjetja, ki še načrtujejo prvo javno ponudbo delnic. Prav tako ga bodo morale upoštevati tudi vse povezane družbe s podjetji, ki so regulirane po tej zakonodaji. Zaradi zahtev po poročanju in obveščanju bodo morala ta zakon upoštevati tudi slovenska podjetja v pretežni ali delni lasti podjetij, ki kotirajo na borzi v ZDA.

Zakon sestavlja enajst poglavij, ki določajo okvire novih pravil in sankcije za njihovo kršitev. Glavni učinki sprejetja Sarbanes-Oxleyjevega zakona naj bi bili po predvidevanju predlagateljev izboljšanje transparentnosti poslovnih procesov in povečanje neposredne odgovornosti vodstev podjetij ter revizorjev za resničnost finančnih in drugih poročil podjetij.

Predvidoma bodo velika in srednja podjetja na ameriškem trgu do leta 2005 vložila v projekt zadostitve normativom Sarbanes-Oxleyjevega zakona več kot dva milijona dolarjev. Do junija 2004 so morala podjetja prilagoditi svoje delovanje novim standardom, predpisane kazenske

in civilne sankcije pa so predstavljale močno motivacijo za čimprejšnjo uskladitev (Pičman Štefančič, Štefančič, 2004).

Glavne značilnosti Sarbanes-Oxleyjevega zakona so:

- **zagotavljanje ustreznega nadzora:** Pomembno vlogo pri zagotavljanju nadzora opravlja Odbor za javno nadzorstvo nad računovodskimi in revizijskimi podjetji (*Public Company Accounting Oversight Board*, PCAOB). Odbor, ki ni državna institucija, ima pet članov, ki morajo biti neoporečni in uživajo najširši ugled. Dva člana morata biti pooblaščenca revizorja, ostali trije člani pa ne smejo in ne morejo biti pooblašчени revizorji. Revizijske družbe, ki revidirajo javne družbe, morajo plačevati obvezen prispevek, iz česar se Odbor tudi financira (How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession).

Glavne naloge odbora so (Perner, 2002, str.10) :

- postavlja standarde revidiranja, neodvisnosti, kontrole kakovosti in druge standarde, ki se nanašajo na pripravljanje revizijskih poročil;
- registracija revizijskih družb - registracija je obvezna za tiste revizijske družbe, ki revidirajo javne družbe;
- izvajanje nadzora nad registriranimi revizijskimi družbami;
- izvajanje preiskav in disciplinskih postopkov;
- izvajanje ukrepov za uveljavljanje pravil in zakonov.

PCAOB je prevzel odgovornost za pregledovanje računovodskih in revizijskih podjetij že leta 2003, in sicer s pregledi največjih štirih podjetij (Deloitte Touche Tohmats, Ernst & Young, KPMG in PricewaterhouseCoopers), v letu 2004 pa je opravil še preglede vseh drugih računovodskih in revizijskih podjetij.

PCAOB je pripravil tudi nova navodila, ki določajo, kdaj začne preiskavo revizijskega podjetja ali revizorja, ki krši Sarbanes-Oxleyjev zakon, pravila posloводства ali katerekoli druge zakone oziroma strokovna pravila. Pravila prinašajo v prakso dve vrsti pregledov, ki jih bo opravljal PCAOB, in sicer redne in posebne. Redni pregledi se bodo izvajali vsako leto ali vsaka tri leta in bodo vključevali pregled delovanja revizijskega podjetja in ovrednotenje sistema nadzora kakovosti. Posebni pregledi se bodo izvajali za določene namene, po vnaprejšnji napovedi pregleda. PCAOB je tudi objavil razpis za člane strokovne svetovalne skupine, ki bo odboru pomagala pri izvajanju javnega nadzorstva nad revizijsko stroko. Skupina bo sestavljena iz 25 članov, ki bodo strokovnjaki z različnih področij, in sicer iz računovodstva, revizije, poslovnih financ, upravljanja podjetij in vlaganja v družbe, katerih vrednostni papirji so uvrščeni na organizirani trg vrednostnih papirjev. Vsak član bo imel svoje naloge in odgovornosti, ki jih ne bo mogel prenesti na druge (Horvat, 2004, str. 112).

- **prepoved sočasnega opravljanja revidiranja in določenih drugih storitev:** Registrirana revizijska družba ne sme sočasno z revidiranjem za naročnika opravljati naslednjih storitev: računovodstvo in sestavljanje računovodskih izkazov, zasnovo in uvajanje informacijskih sistemov, ceno in vrednotenje ter poročanje o stvarnih vložkih, nadomeščanje (outsourcing) notranjega revidiranja, borzno posredniške in trgovalne storitve z vrednostnimi papirji ter investicijsko bančništvo, aktuarske storitve, poslovanje in kadrovanje, pravne storitve, ki niso povezane z revidiranjem in druge storitve, za katere Odbor oceni, da so nedovoljene.

Druge storitve, ki niso izrecno prepovedane, na primer davčne storitve, sme revizijska družba izvajati le po predhodni odobritvi s strani revizijskega odbora, predhodna odobritev pa ni potrebna, če neregistrirane storitve ne presegajo 5% vseh prihodkov, doseženih z določenim naročnikom (Perner, 2002, str. 10).

- **obvezna menjava revizijskih partnerjev:** Partner sme nepretrgoma opravljati revidiranje pri istem naročniku največ pet let. Zaradi menjave revizijskih partnerjev se povečajo stroški revizije in obstaja večja verjetnost, da bo novi revizor na začetku zaradi slabšega poznavanja razmer določeno stvar spregledal. Dobra stran tega pa je, da so osebni stiki manj tesni in manjša odvisnost od naročnika, saj revizor ve, da ga bo v naslednjih letih nadomestil nekdo drug.
- **vloga revizijskih odborov:** Revizor ni več odgovoren upravi, ampak je neposredno odgovoren in poroča revizijskemu odboru, ki skrbi za imenovanje in višino plačila revizorju. Revizor mora revizijskemu odboru poročati o kritičnih računovodskih dejanjih, ki jih bo opravljal pri svojem delu, o nesoglasjih med njim in ravnateljstvom revidiranega podjetja in o ostalih pomembnih dogodkih, ki so se zgodili med samim postopkom revidiranja (How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession).

Vsak član revizijskega odbora mora biti neodvisen. Revizijski odbor mora imeti pristojnosti za najemanje svetovalcev, določiti pa mora tudi postopke za obravnavanje pritožb o revizijskih in računovodskih zadevah in za zaupnost sporočil s strani zaposlenih o vprašljivih računovodskih in revizijskih zadevah (Perner, 2002, str. 11).

- **vloga ravnateljstva:** Kot prilogo k računovodskim izkazom morata glavni ravnatelj in finančni ravnatelj pripraviti poročilo, s katerim potrjujeta primernost računovodskih izkazov in razkritij in dokazujeta, da računovodski izkazi ter razkritja v vseh pomembnejših pogledih pošteno prikazujejo delovanje in finančni položaj revidiranega podjetja. Nezakonito je vsakršno dejanje ravnateljev, ki na prevarantski način vpliva, izsiljuje ali zavaja revizorja, ki revidira računovodske izkaze, če bi s tem povzročil, da bi bili računovodski izkazi zavajajoči (Perner, 2002, str. 11).

- **sankcije za kazniva dejanja:** Revizijske družbe morajo hraniti vso revizijsko dokumentacijo v arhivu najmanj pet let, sicer je zagrožena kazen zapora do deset let. Kdor bo uničeval dokumente, ki so potrebni pri zvezni preiskavi ali v primeru bankrota podjetja, mu grozi kazen zapora do dvajsetih let, če bo udeležen pri prevari z vrednostnimi papirji, pa mu grozi kazen zapora do petindvajsetih let (How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession).
- **neustrezen vpliv na delo revizorja:** V Sarbanes-Oxleyjevem zakonu so določena pravila, ki prepovedujejo vodilnim uslužbencem kakršnekoli ukrepe z učinkom prevare, siljenja, manipulacije ali zavajanja revizorja o računovodskih izkazih.
- **zahteve po razkritjih:** Zahteve po razkritjih vključujejo dve vrsti novih razkritij. V letnem poročilu mora družba razkriti, ali ima v revizijskem odboru vsaj enega revizijskega strokovnjaka in ali je le-ta neodvisen od uprave. Če ga nima, mora družba ta podatek razkriti in razložiti, zakaj je temu tako. Drugo razkritje se nanaša na to, ali je družba sprejela kodeks etike, ki se nanaša na vodilne uslužbence v družbi. Družba, ki kodeksa etike nima, mora to dejstvo razkriti in tudi obrazložiti, zakaj ga nima. Družba mora tudi tekoče razkriti spremembe kodeksa etike (How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession).

## 5.2. Odzivi Evropske unije na sprejetje Sarbanes-Oxleyjevega zakona

Čeprav je bila nova zakonodaja sprejeta v Kongresu Združenih držav Amerike, je razsežnosti zakona mogoče zaznati tudi izven meja ZDA. Mnogo podjetij s sedežem v EU namreč kotira na eni ali več svetovnih borzah, in vsako podjetje, ki kotira na ameriški borzi, se mora podrediti normativom Sarbanes-Oxleyjevega zakona. Prav tako se morajo novim pravilom podrediti tudi podjetja v EU, ki so v ameriški lasti. Ob upoštevanju samega namena zakona, ki si prizadeva povrniti ugled in zaupanje investitorjev v poslovanje podjetij, je mogoče pričakovati, da se bodo mnoge družbe prilagodile zahtevam novega zakona tudi na prostovoljni osnovi, saj si bodo tako lahko posredno povečale konkurenčno prednost pri poslovanju z ameriškimi podjetji.

Navkljub sprva zavrnilnim stališčem do Sarbanes-Oxleyjevega zakona, ki naj bi bil zgolj slabo in površno pripravljen pretiran odziv ZDA na zloglasne škandale iz konca leta 2001 in leta 2002, Evropska unija pripravlja na zakonodajo, ki bo vsebovala nekatera izmed področij Sarbanes-Oxleyjevega zakona. Na podlagi primerjave že uveljavljene ureditve v ZDA in sprememb, ki jih pripravlja Evropska unija, je ugotoviti, da je Evropska unija v predlogu sprememb osme direktive EU nekatere sekcije delno ali celo povsem povzela po Sarbanes-Oxleyjevem zakonu. V Veliki Britaniji je v postopku priprave zakon, ki zahteva poostrene norme za nadzor, računovodstvo in finančno poročanje podjetij, nekaterim normativom Sarbanes-Oxleyjevega zakona pa sledita tudi Nemčija in Nizozemska (Pičman Štefančič, 2004). (Pičman Štefančič, Štefančič, 2004).

## **6. Nadzor nad revizijskimi družbami, pooblaščenimi revizorji in revizorji v Sloveniji**

Postopek nadzora nad revizijskimi družbami, pooblaščenimi revizorji in revizorji v Republiki Sloveniji ureja Zakon o revidiranju (ZRev-1) iz leta 2001 in podrejeno Zakon o splošnem upravnem postopku, opravlja pa ga revizijski svet Inštituta, za kar porabi več kot 75% svojega časa. Opravljanje nadzora nad revizijskimi družbami ter pooblaščenimi revizorji in revizorji zelo podrobno urejajo zakonske določbe, revizijski svet pa je v posebnem poslovniku določil tudi interna pravila, povezana z načinom opravljanja nadzora.

Postopek nadzora, ki ga je predpisal Inštitut in njegovo izvajanje v praksi nedvomno izboljšuje stanje v revizijski stroki. Nadzor nad delovanjem revizijskih družb in posameznih revizorjev, ki je uveljavljen, ni samo represiven, ampak vsebuje tudi elemente preventivne in svetovalne narave. Njegov osnovni namen in naloga je izboljšati uspešnost revizijske stroke in s tem kakovost revizijskih storitev dvigniti na višjo raven, kar je predvsem v interesu javnosti.

Z namenom, da bi bila pri opravljanju nadzora ustrezno zavarovana neodvisnost in nepristranskost članov revizijskega sveta v skladu s kodeksom etike poklicnih računovodskih strokovnjakov, ki ga je izdalo Mednarodno združenje računovodskih strokovnjakov (IFAC), in v skladu s kodeksom poklicne etike zunanjih revizorjev, ki ga je izdal Inštitut, je revizijski svet Inštituta v svojem poslovniku določil, da vsi njegovi člani podpišejo posebno izjavo o neodvisnosti, ki se hranijo v zaklenjeni blagajni v prostorih Inštituta (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

### **6.1. Nadzor nad revizijskimi družbami**

V skladu z 52. členom ZRev-1 opravlja Inštitut nadzor nad revizijskimi družbami z namenom preverjanja, če revizijska družba pri opravljanju revidiranja ravna v skladu s pravili revidiranja, in sicer (Zakon o revidiranju, 2001):

- a) s spremljanjem, zbiranjem in preverjanjem poročil in obvestil revizijskih družb in drugih oseb, ki so po določbah ZRev-1 in drugih zakonov dolžne poročati Inštitutu oziroma ga obveščati o posameznih dejstvih in okoliščinah;
- b) z opravljanjem pregledov poslovanja revizijskih družb;
- c) z izrekanjem ukrepov nadzora po ZRev-1.

Inštitut opravlja nadzor tako, da je praviloma vsaka revizijska družba, ki revidira večje število podjetij (najmanj tri), katerih vrednostni papirji kotirajo na organiziranem trgu vrednostnih papirjev, pregledana najmanj enkrat v treh letih, druge revizijske družbe pa so pregledane najmanj enkrat v petih letih. Nadzor nad revizijskimi družbami opravlja Inštitut praviloma v obdobju september-marec (obdobje opravljanja nadzorov) na podlagi načrta, ki ga potrdi revizijski svet (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

Pri izbiri vzorca naročnikov, za katere se v postopku nadzora pregleda revizijska dokumentacija, se poleg pooblaščenih revizorjev praviloma upoštevajo še pomembnost naročnikov revizijske družbe (velikost in organizacijska oblika, uvrščenost vrednostnih papirjev naročnika na organizirani trg vrednostnih papirjev, javni interes), enakomernost zajetja gospodarskih panog ter enakomernost zajetja naročnikov po regijah.

Pri opravljanju nadzora nad revizijskimi družbami izvajalci nadzora ugotavljajo in presojujejo predvsem (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003):

- spoštovanje ZRev-1 in drugih pravil revidiranja pri opravljanju revidiranja posameznih naročnikov s pregledom revizijske dokumentacije tako, da je za vsakega pooblaščenega revizorja, ki je podpisnik revizorjevega poročila o revidiranih računovodskih izkazih, pregledana revizijska dokumentacija najmanj enega naročnika;
- spoštovanje etičnih načel (kodeks etike poklicnih računovodskih strokovnjakov, ki ga je izdalo Mednarodno združenje računovodskih strokovnjakov, kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev);
- izvajanje notranjega nadzora kakovosti delovanja revizijske družbe v skladu z mednarodnim standardom revidiranja (MSR) 220 (Obvladovanje kakovosti revizijskega dela).

#### **6.1.1. Ukrepi nadzora**

Kadar je revizijski družbi izrečen ukrep nadzora, mora le-ta Inštitutu plačati pavšalno nadomestilo stroškov postopka, ki ga glede na vrsto in obseg kršitev določa tarifa Inštituta. O povrnitvi stroškov odloči Inštitut z odredbo oziroma z odločbo o izreku ukrepa nadzora.

Ukrepi nadzora nad revizijsko družbo so (Zakon o revidiranju, 2001):

- odreditev odprave kršitev;
- odreditev dodatnih ukrepov;
- odvzem dovoljenja.

##### **6.1.1.1. Odprava kršitev**

Inštitut izda odredbo o odpravi kršitev, če pri opravljanju nadzora nad revizijsko družbo ugotovi, da revizijska družba (Zakon o revidiranju, 2001) :

- krši prepoved 27. člena ZRev-1 za opravljanje revidiranja v pravnih osebah, s katerimi je za posamezno leto sklenila pogodbo o revidiranju. Prvi odstavek 27. člena določa, da revizijska družba ne sme opravljati revidiranja v posamezni pravni osebi, če ima naložbe v tej pravni osebi, ali če ima ta pravna oseba naložbe v revizijski družbi, ali če so osebe, ki so povezane s pravno osebo, ožji družinski člani uprave oziroma nadzornega sveta v revizijski družbi ali če je povezana s pravno osebo na drug način in bi zaradi te povezave lahko obstajal dvom v neodvisnost in nepristranskost revidiranja;
- opravlja dejavnosti, ki jih po ZRev-1 ne sme opravljati;

- krši določbo 40. člena ZRev-1 (če je revizijska družba organizirana kot delniška družba, mora izdati imenske delnice);
- krši obveznosti poročanja in obveščanja;
- krši druga pravila o revidiranju.

V odredbi o odpravi kršitev Inštitut določi revizijski družbi rok za odpravo kršitev. V postavljenem roku mora revizijska družba ugotovljene kršitve odpraviti in Inštitutu predložiti poročilo, v katerem opiše ukrepe za odpravo kršitev. Poročilu mora priložiti listine in druge dokaze, iz katerih izhaja, da so ugotovljene kršitve odpravljene.

Če iz predloženega poročila in priloženih dokazov izhaja, da so kršitve odpravljene, izda Inštitut odločbo, s katero ugotovi, da so kršitve odpravljene. Če je poročilo nepopolno oziroma iz poročila in priloženih dokazov ne izhaja, da so ugotovljene kršitve odpravljene, Inštitut z odredbo naloži revizijski družbi dopolnitev poročila in ji določi rok za dopolnitev (Zakon o revidiranju, 2001).

Zoper odredbo ima revizijska družba pravico vložiti ugovor v roku osem dni od njene vročitve, vloži pa ga lahko, če:

- je odredbo izdala oseba, ki ni bila pristojna za izdajo odredbe;
- kršitev, katere odprava je z odredbo naložena, ni podana;
- dejanje oziroma opustitev, ki je bilo razlog za izdajo odredbe, nima znakov kršitve;
- odredbe ni mogoče izvršiti ali je ni mogoče izvršiti na način, določen z odredbo;
- bi izvršitev odredbe povzročila takšno dejanje, ki je v nasprotju s prisilnimi predpisi;
- je bila z odredbo naložena odprava kršitev osebi, nad katero Inštitut ni pristojen opravljati nadzora;
- je v odredbi zmotno ali nepopolno ugotovljeno dejansko stanje.

O ugovoru odloča Inštitut z odločbo. Pri odločanju o ugovoru lahko Inštitut ugovor zavrže, zavrne, spremeni odredbo ali pa jo razveljavi. Inštitut zavrže ugovor, če ugovor ni dovoljen, če je prepozen ali če ga je vložila neupravičena oseba (Zakon o revidiranju, 2001).

#### 6.1.1.2. Dodatni ukrepi

Če Inštitut pri izvajanju nadzora ugotovi, da revizijska družba huje krši pravila o revidiranju, lahko z odredbo o odpravi kršitev kot dodaten ukrep upravi revizijske družbe naloži, da sprejme in opravi ukrepe za:

- izboljšanje postopkov notranjega nadzora nad revidiranjem;
- izboljšanje postopkov notranjega nadzora nad pretokom zaupnih podatkov;
- spremembo notranje organizacije revizijske družbe;
- druge ukrepe, potrebne za uresničitev pravil o revidiranju.

Revizijska družba huje krši pravila o revidiranju, če (Zakon o revidiranju, 2001):

- opravlja dejavnosti, ki jih po ZRev-1 ne sme opravljati;
- je bil zoper delničarja revizijske družbe, ki je imetnik kvalificiranega deleža, začel postopek za izrek prepovedi pravic iz delnic, ker je kršil dolžnost varovanja zaupnih podatkov;
- je bil zoper pooblaščenega revizorja oziroma revizorja, ki pri revizijski družbi opravlja naloge revidiranja, začel postopek za odvzem dovoljenja za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja oziroma revizorja.

#### 6.1.1.3. Odvzem dovoljenja

Inštitut odvzame revizijski družbi dovoljenje za opravljanje storitev revidiranja v primeru (Zakon o revidiranju, 2001):

- če je bilo dovoljenje pridobljeno z navajanjem neresničnih podatkov;
- če je revizijski družbi odredil dodatni ukrep iz tretjega odstavka 59. člena ZRev-1 in pristojni organ revizijske družbe v roku, določenem za izvršitev dodatnega ukrepa, ni razrešil člana oziroma članov uprave in imenoval novih, oziroma če tudi novo imenovani člani uprave v roku dveh mesecev od imenovanj niso odpravili kršitev oziroma opravili dodatnih ukrepov, ki so jim bili naloženi.

O začetku postopka za odvzem dovoljenja odloči Inštitut z odločbo. V odločbi o začetku postopka za odvzem dovoljenja Inštitut določi rok, v katerem se revizijska družba lahko izjavi o razlogih za odvzem dovoljenja. V izjavi o razlogih za odvzem dovoljenja lahko revizijska družba navaja dejstva, iz katerih izhaja, da odvzem dovoljenja ni utemeljen, in predlaga dokaze, s katerimi dokazuje obstoj zatrjevanih dejstev. Če se v izjavi sklicuje na listinske dokaze, mora revizijska družba te dokaze priložiti izjavi. Po izteku roka za izjavo o razlogih za odvzem dovoljenja revizijska družba nima več pravice navajati novih dejstev in predlagati novih dokazov. Inštitut mora odločiti o odvzemu dovoljenja za opravljanje storitev revidiranja v roku 30 dni od prejema izjave o razlogih za odvzem dovoljenja oziroma od izteka roka za takšno izjavo (Zakon o revidiranju, 2001).

Z odločbo o odvzemu dovoljenja lahko Inštitut hkrati izreče, da se odvzem dovoljenja ne bo izvršil, če revizijska družba v obdobju, ki ga določi Inštitut in ne sme biti krajše od šestih mesecev in ne daljše od enega leta (preizkusna doba), ne bo storila nove kršitve, zaradi katere je mogoče odvzeti dovoljenje.

Kadar Inštitut izreče pogojni odvzem dovoljenja, lahko odloči, da bo odvzem dovoljenja izvršen tudi, če revizijska družba v določenem roku ne odpravi kršitev oziroma opravi dodatnih ukrepov, zaradi katerih ji je bil izrečen pogojni odvzem dovoljenja. Rok za izpolnitev teh obveznosti določi Inštitut v mejah preizkusne dobe. Inštitut prekliče pogojni odvzem dovoljenja in dovoljenje odvzame, če revizijska družba v preizkusni dobi stori novo kršitev, zaradi katere je mogoče odvzeti dovoljenje, oziroma če ne opravi odrejenega dodatnega ukrepa (Zakon o revidiranju, 2001).

## 6.2. Nadzor nad pooblaščenimi revizorji in revizorji

Inštitut opravi neposredni nadzor nad vsemi pooblaščenimi revizorji v revizijski družbi tako, da pri opravljanju nadzora s pregledom celotne revizijske dokumentacije, ki se nanaša na opravljeno revizijo računovodskih izkazov najmanj enega naročnika za eno od obračunskih obdobj, preteklih od zadnjega opravljenega nadzora, preveri kakovost dela vsakega posameznega pooblaščenega revizorja, ki je odgovoren za izraženo mnenje o računovodskih izkazih. Nadzor nad revizorji opravi Inštitut preko preverjanja kakovosti dela posameznih pooblaščenih revizorjev, ki so odgovorni za kakovost dela svojih revizijskih skupin, sestavljenih iz revizorjev in drugih zaposlenih na področju revidiranja (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

V skladu z določbami ZRev-1 se za nadzor nad pooblaščenimi revizorji in revizorji smiselno uporabljajo določbe, ki urejajo nadzor nad revizijskimi družbami. 35. člen ZRev-1 določa, da lahko Inštitut z odločbo o odvzemu dovoljenja za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja oziroma revizorja hkrati izreče, da se odvzem ne bo izvršil, če pooblaščen revizor oziroma revizor v obdobju, ki ga določi Inštitut in ne sme biti krajše od šestih mesecev in ne daljše od dveh let, ne bo storil nove kršitve, zaradi katere je mogoče odvzeti dovoljenje oziroma izreči opomin. Inštitut prekliče pogojni odvzem in dovoljenje odvzame, če pooblaščen revizor oziroma revizor v tem obdobju stori novo kršitev, zaradi katere je mogoče odvzeti dovoljenje oziroma izreči opomin (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2002).

Razlogi za odvzem dovoljenja za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja oziroma revizorja (Zakon o revidiranju, 2001):

- dovoljenje je bilo pridobljeno z navajanjem neresničnih podatkov;
- oseba je pravnomočno obsojena za kaznivo dejanje zoper premoženje oziroma gospodarstvo;
- pooblaščen revizor oziroma revizor pri izvajanju nalog revizije
  - krši določbe o prepovedi opravljanja nalog revidiranja v pravni osebi, v kateri ima sam naložbe ali s katero je drugače povezan in bi zaradi te povezave lahko obstajal dvom glede neodvisnosti in nepristranskosti revidiranja;
  - krši pravila revidiranja in je zaradi te kršitve poročilo o revidiranju pomanjkljivo oziroma zavajajoče;
  - krši dolžnosti varovanja zaupnih podatkov;
  - ponavljajoče krši druge določbe ZRev-1 oziroma drugih zakonov in predpisov, ki urejajo revidiranje posameznih pravnih oseb, oziroma pravila revidiranja.

Šteje se, da je revizor kršil pravila revidiranja in je zato poročilo o revidiranju pomanjkljivo oziroma zavajajoče, če:

- iz revizijske dokumentacije, ki dokazuje opravljeno revizijo računovodskih izkazov, nedvoumno izhaja, da bi moral pooblaščen revizor v revizorjevem poročilu o revidiranih računovodskih izkazih izraziti drugačno mnenje, kot ga je izrazil;

- je revizijska dokumentacija pomanjkljiva, na podlagi izrečenega ukrepa o odreditvi odprave kršitve pa je pooblaščen revizor oziroma revizor ni uspel dopolniti tako, da bi podpirala revizorjevo poročilo o revidiranih računovodskih izkazih.

Praviloma se šteje, da je pooblaščen revizor oziroma revizor kršil pravila revidiranja, pogoji za odvzem dovoljenja oziroma pogojni odvzem dovoljenja pa niso izpolnjeni, če (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003):

- revizijska dokumentacija podpira izraženo mnenje, pojasnjevalni odstavki, ki izražajo mnenje s pridržki, zavrnitev mnenja ali odklonilno mnenje pa po obliki in vsebini ne ustrezajo zahtevam revizijskega poročanja;
- revizijska dokumentacija podpira izraženo mnenje, pooblaščen revizor oziroma revizor pa je pri opravljanju revidiranja zagrešil kršitev etičnih načel, ki v skladu z ZRev-1 in drugimi pravili revidiranja ne zahteva odvzema dovoljenja oziroma pogojnega odvzema dovoljenja.

Ne glede na ti dve določbi se praviloma šteje, da je pooblaščen revizor oziroma revizor huje kršil etična načela neodvisnosti in nepristranskosti, če je revidiral računovodske izkaze, ki so bili pripravljeni z njegovo pomočjo, s čimer je pomembno vplival na velikost posameznih postavk v računovodskih izkazih. Takšne kršitve etičnih načel se ugotavljajo na podlagi pregleda pogodb, ki jih je revizijska družba, v kateri je zaposlen pooblaščen revizor oziroma revizor, podpisala z naročnikom, in na podlagi pogodb, ki so jih z naročnikom podpisale z revizijsko družbo povezane pravne osebe. Tovrstne kršitve praviloma zahtevajo odvzem dovoljenja oziroma pogojni odvzem dovoljenja (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

### **6.3. Postopek opravljanja nadzora**

86. člen ZRev-1 določa, da je stranka postopka nadzora oseba, nad katero Inštitut opravlja nadzor. Stranke postopka nadzora nad revizijsko družbo so tudi člani uprave revizijske družbe.

#### **6.3.1. Pooblašcene osebe**

Pregled poslovanja subjekta nadzora opravi strokovni delavec Inštituta, ki ga za opravljanje pregleda pooblasti direktor Inštituta. Za izvajanje posameznih nalog v zvezi s pregledi poslovanja lahko direktor Inštituta pooblasti pooblaščenega revizorja ali drugo strokovno usposobljeno osebo. Pooblašcene osebe imajo pri opravljanju nalog pregleda poslovanja, za katere jih je pooblastil direktor Inštituta, enake pristojnosti kot Inštitut. Če upoštevamo število pooblaščenih oseb pri vsakem nadzoru, ki je bil opravljen v letu 2003, so dve tretjini nadzorov oziroma pregledov poslovanja opravile osebe, redno zaposlene pri Inštitutu (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003). Pri izvajanju nadzora nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji pri nas tako prevladuje metoda

monitoring, ostala tretjina nadzorov pa se opravi po metodi peer review, ko nadzor izvajajo revizorji revizijskih družb na pogodbeni ravni pod vodstvom Inštituta.

### **6.3.2. Obseg pregleda**

Subjekt nadzora mora pooblaščenim osebam Inštituta omogočiti pregled vseh evidenc, spisov in druge dokumentacije v skladu z namenom nadzora, na zahtevo Inštituta pa mora izročiti računalniške izpiske oziroma kopije evidenc, spisov in druge dokumentacije. Člani uprave in zaposleni pri subjektu nadzora morajo pooblaščenim osebam Inštituta na njeno zahtevo posredovati poročila in informacije o vseh zadevah, pomembnih za opravljanje nadzora.

Pri opravljanju nadzora lahko Inštitut od subjekta nadzora zahteva poročila in informacije o vseh zadevah, ki so glede na namen posameznega nadzora pomembne za presojo, ali subjekt nadzora spoštuje določbe ZRev-1 oziroma na njegovi podlagi izdanih predpisov (Zakon o revidiranju, 2001).

### **6.3.3. Pregled poslovanja**

Subjekt nadzora mora pooblaščenim osebam Inštituta na njegovo zahtevo zagotoviti ustrezne prostore, v katerih lahko nemoteno in brez prisotnosti drugih oseb opravijo pregled poslovanja. Pregled poslovanja opravlja Inštitut ob delavnikih med 8. in 18. uro, opravljati pa ga mora tako, da s tem ovira normalno poslovanje subjekta nadzora samo v takšni meri, kot je nujno za opravljanje nadzora v skladu z namenom posameznega nadzora.

Zahteva za pregled poslovanja mora biti subjektu nadzora vročena najmanj osem dni pred začetkom pregleda poslovanja oziroma izjemoma ob začetku opravljanja pregleda poslovanja, če drugače ne bi bilo mogoče doseči namena posameznega nadzora. V zahtevi mora biti natančno navedena dokumentacija ter evidence, ki so predmet pregleda. V zahtevi mora biti naveden tudi pravni pouk o pravnih posledicah, ki nastopijo, če subjekt nadzora ne bo ravnal v skladu z zahtevo za pregled poslovanja oziroma Inštitutu ne bo omogočil opravljanja pregleda poslovanja na zakonit način.

Subjekt nadzora, ki računalniško obdeluje podatke oziroma računalniško vodi poslovne knjige in druge evidence, mora na zahtevo pooblaščenih oseb Inštituta zagotoviti ustrezne pripomočke za pregled dokumentacije in evidenc ter preizkušanje ustreznosti računalniško obravnavanih podatkov. Inštitutu mora izročiti dokumentacijo, iz katere je razviden popoln opis dela računalniškega sistema, razvidni pa morajo biti tudi podsistemi in datoteke računalniškega sistema (Zakon o revidiranju, 2001).

#### 6.3.4. Izrekanje ukrepov nadzora

V skladu z 98. členom ZRev-1 izreka Inštitut ukrepe nadzora po uradni dolžnosti, lahko pa izreče ukrep revizijski družbi oziroma pooblaščenemu revizorju tudi na predlog:

- člana uprave ali nadzornega sveta revizijske družbe;
- delničarjev revizijske družbe, katerih skupni deleži dosegajo najmanj desetino osnovnega kapitala ali nominalni znesek 100.000.000 tolarjev;
- pravne osebe, pri kateri je revizijska družba oziroma pooblaščen revizor opravljal revidiranje.

O utemeljenosti opravljanja nadzora na predlog oseb iz prejšnjega odstavka odloča revizijski svet. Predloge za izrek ukrepov nadzora, ki jih dajo druge osebe, revizijski svet Inštituta praviloma upošteva pri sestavi načrta za opravljanje nadzorov v prvem obdobju opravljanja nadzorov (Zakon o revidiranju, 2001).

Presoja revizijskega sveta Inštituta o nadzorih na podlagi predloga drugih oseb temelji na utemeljitvah oziroma dokumentaciji, ki je priložena pobudi za opravljanje nadzora, pri čemer mora biti iz dokumentacije jasno razvidno, na kakšen način je revizijska družba kršila pravila revidiranja. Če iz dokumentacije to ni razvidno, pošlje Inštitut predlagatelju poziv za dopolnitev predloga. Če le-ta predloga ustrezno ne dopolni, se nadzor ne opravi (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

#### 6.3.5. Opravljeni nadzori v letu 2003

Tabela: Podatki o opravljenih nadzorih v letu 2003

|                      | <b>Stanje<br/>31. 12. 2003</b> | <b>Nadzirani v letu<br/>2003</b> | <b>Nadzirani<br/>v deležu</b> |
|----------------------|--------------------------------|----------------------------------|-------------------------------|
| Revizijske družbe    | 42                             | 11                               | 26 %                          |
| Pooblaščen revizorji | 189                            | 37                               | 20 %                          |

Vir: Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003.

Na dan 31.12.2003 je v Sloveniji imelo dovoljenje za opravljanje nalog pooblaščenega revizorja 189 pooblaščenih revizorjev. V letu 2003 so bili devetim od njih izrečeni ukrepi, ki so postali pravnomočni, kar je bilo javno objavljeno. Delež je v primerjavi s tovrstnim deležem v svetu izjemno velik, saj predstavlja blizu 5 % vseh pooblaščenih revizorjev v naši državi (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

#### 6.4. Ugotovitve nadzora

Vsak izvajalec nadzora mora za revizijsko družbo oziroma za pooblaščenega revizorja ali revizorja, ki ga je pregledoval, sestaviti zapisnik, v katerem podrobno opiše nepravilnosti, ki jih je ugotovil v postopku izvajanja nadzora nad revizijsko družbo, pooblaščenim revizorjem

ali revizorjem. Nepravilnosti mora po potrebi podpreti s kopijami dokumentacije revizijske družbe, ki jih je pridobil pri opravljanju nadzora. Seznam listin, katerih kopije pridobi izvajalec nadzora pri opravljanju nadzora, je priloga zapisnika.

Zapisniki vseh izvajalcev nadzora (tudi tistih, ki so nadzirali posamezne pooblaščen revizorje oziroma revizorje) so sestavni del skupnega zapisnika o opravljenem nadzoru nad revizijsko družbo. Skupni zapisnik o opravljenem nadzoru nad revizijsko družbo preda Inštitut revizijski družbi, posamezne zapisnike pa tudi pooblaščenim revizorjem ali revizorjem, ki so stranke v postopku, najkasneje v osmih dneh po opravljenem nadzoru s pozivom, da v roku, ki praviloma ne sme biti daljši od osmih dni, Inštitutu predajo pisne pripombe. O morebitnih ukrepih na podlagi zapisnika in pripomb odloča revizijski svet Inštituta (Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003).

Zaradi velike konkurence na področju revidiranja mora biti Inštitut zelo previden pri sankcioniranju revizijskih družb oziroma posameznih revizorjev, saj vsaka javno izrečena kazen povzroči izgubo zaupanja javnosti in s tem posledično tudi izgubo položaja na zelo konkurenčnem trgu. Inštitut mora zelo natančno preveriti verodostojnost podatkov, kajti napačno sankcioniranje ne bi bilo dobro niti za revizijsko družbo niti za ugled Inštituta.

## **7. Potrebne spremembe domače zakonodaje na področju revidiranja**

Slovenija je maja 2004 postala polnopravna članica EU. Z vstopom v Evropsko unijo se je zavezala, da bo svojo zakonodajo čimbolj približala pravu Evropske unije. V skladu s pravom EU bo potrebno urediti področje revidiranja, prav tako pa tudi področja prava družb, računovodstva družb in druga področja, na katera se revidiranje nanaša.

Čeprav je bila Slovenija z vstopom v članstvo Evropske unije glede revidiranja dokaj dobro pripravljena, bo morala zaradi sprememb osme direktive EU ter uredb in drugih pravnih aktov Evropske unije svojo zakonodajo prilagoditi ter v njej urediti določene pomanjkljivosti. Ena najzahtevnejših in najpomembnejših nalog bo zagotovo ureditev javnega nadzorstva (Odar, 2004, str. 165).

Slovenski zakon o revidiranju (ZRev-1) iz leta 2001 je med najsodobnejšimi v Evropi in celo nekatere razvite zahodnoevropske države nimajo urejenega zakonskega revidiranja tako dobro kot Slovenija. To trditev dokazujejo predvidene spremembe osme direktive EU, ki naj bi v pravni red Evropske unije vpeljale določene rešitve, ki jih v Republiki Sloveniji že uporabljamo, med njimi pa so najpomembnejše:

- lastništvo in posli poslovanja v slovenskih družbah so urejeni v smislu predlaganih sprememb osme direktive EU;
- izobraževalni program za pridobitev strokovnega naziva revizor in pooblaščen revizor je Slovenski inštitut za revizijo že prej prilagodil predvidenim spremembam osme direktive;

- zahteva po nenehnem strokovnem izobraževanju je že zakonsko določena;
- podatke o nenehnem strokovnem izobraževanju evidentira Inštitut računalniško in jih lahko kadarkoli javno objavi;
- v Sloveniji se neposredno uporabljajo mednarodni standardi revidiranja (MSRev);
- z zakonom določeno in v praksi izvajano zunanje zagotavljanje kakovosti revidiranja je na izredno visoki stopnji, tako da je slovenska ureditev v okviru Zveze evropskih računovodskih strokovnjakov in revizorjev (FEE) večkrat predstavljena kot zgled drugim državam;
- z zakonom so urejeni in v praksi izvajani ukrepi disciplinskih kazni, izbris iz registra in javno objavljane teh podatkov;
- slovenske revizijske družbe na podlagi zakonskih določb praviloma izvajajo le posle revidiranja, nerevizijskih storitev za naročnike je opravljenih razmeroma malo;
- register revizijskih družb ter pooblaščenih revizorjev in revizorjev vodi Inštitut računalniško, podatki pa so dostopni na spletni strani Inštituta.

Kljub dobro zastavljenemu Zakonu o revidiranju iz leta 2001 bo treba nekatere določbe v njem spremeniti in prilagoditi zahtevam iz osme direktive EU, med katerimi so najpomembnejše (Odar, 2003, str. 20):

- določanje cen revizijskih storitev in razkrivanje podatkov o prihodkih iz nerevizijskih dejavnosti;
- natančnejša in podrobnejša ureditev zagotavljanja revizorjeve neodvisnosti;
- ureditev javnega nadzorstva;
- vpeljava revizijskih odborov;
- zakonsko predpisovanje načina imenovanja in odpustitve revizorja.

## **7.1. Ureditev javnega nadzorstva v Sloveniji**

Pri prenovi ZRev-1 bo treba največ pozornosti nameniti ureditvi javnega nadzorstva. Čeprav je v Sloveniji javno nadzorstvo delno že urejeno, ga bo treba zaradi predvidenih sprememb osme direktive EU urediti drugače.

### **7.1.1. Pogled na predvideno ureditev javnega nadzorstva**

Po predvidenih spremembah osme direktive EU in v njej določenih načel javnega nadzorstva naj bi imelo javno nadzorstvo največje pristojnosti nad nadzorom revizorjev in s tem tudi odgovornost za nepravilnosti in pomanjkljivosti pri delovanju revizorjev in revizijskih družb. Javno nadzorstvo naj bi izvajali predstavniki civilne družbe in zaupanja vredni predstavniki javnega interesa. Najpomembnejša naloga javnega nadzorstva bo zagotovitev delovanja v javnem interesu, torej predvsem vzpostavitev nadzora nad revizorji in revizijskimi družbami, ki bi preprečeval nepravilnosti in škandale kot so Enron, Parmalat in Worldcom. Kljub namenom izboljšati kakovost dela revizorjev in revizijskih družb ter kljub preventivnemu

delovanju pa je treba predlagano ureditev javnega nadzorstva obravnavati kritično in izsledke upoštevati pri vzpostavitvi javnega nadzorstva v Sloveniji (Odar, 2004, str. 172).

Zahteva po ureditvi javnega nadzorstva je posledica škandalov v ZDA in zahtev, ki izvirajo iz Sarbanes-Oxleyjevega zakona. Družbena ureditev in ureditev revizijske stroke sta v ZDA drugačni kot v Evropi, zato se ameriških modelov in predpisov ne more preprosto prenašati v drugo družbeno okolje. Ideje in razmišljanja je treba proučiti in izluščiti tiste, ki so uporabljive tudi v Evropi in jih prilagoditi domačim razmeram.

Evropa ni enotna tvorba in tudi med državami članicami EU so velike razlike tako v stopnji gospodarskega razvoja, družbeni ureditvi, zgodovinskem razvoju, pravnem položaju in vrednostnem okolju, kot tudi v razvoju in položaju revizijske stroke. Pri pripravi ureditve javnega nadzorstva v Sloveniji je treba upoštevati domače družbeno okolje in položaj revizijske stroke v naši družbi.

Cilj ureditve javnega nadzorstva je učinkovit nadzor nad delovanjem revizorjev in revizijskih družb, ki naj bi delovali v javnem interesu tako, da bi se preprečile možne nepravilnosti. Revizor mora delovati predvsem v javnem interesu in ne le v interesu lastnikov, cilj pa je mogoče doseči na več načinov. Javno nadzorstvo je eden od njih, vendar se lahko postavi vprašanje njegove učinkovitosti, še posebej če ga bodo izvajali predvsem predstavniki javnosti, ki niso strokovnjaki (Odar, 2004, str. 173).

Funkcija javnega nadzorstva je zaradi zagotavljanja javnega interesa najvišja oblika nadzora dela revizorjev in revizijskih družb. V okviru take ureditve javnega nadzorstva bi bilo treba določiti naloge, pravice in obveznosti organov javnega nadzorstva, določiti pa bi bilo treba tudi razmerje med delom organov javnega nadzorstva in nadziranjem zagotavljanja kakovosti dela revizorjev in revizijskih družb, ki naj bi ga še naprej izvajal Inštitut.

Ureditev in tudi imenovanje oziroma izvolitev članov organa javnega nadzorstva naj bi bila določena z zakonom o revidiranju. Zakon naj bi tudi določal, koliko članov ima organ javnega nadzorstva ter kdo in kako jih imenuje oziroma izvoli. Praviloma naj bi bilo članstvo uravnoteženo med različnimi skupinami. Zakon naj bi določal, da vsi ali večina članov organa javnega nadzorstva opravljajo izključno dejavnost, da morajo biti člani popolnoma neodvisni, določal pa naj bi tudi pogoje oziroma zahteve, ki jih morajo izpolnjevati kandidati za člane (Odar, 2004, str. 174).

Člani organa javnega nadzorstva bi morali biti zaupanja vredni predstavniki zainteresirane javnosti, torej predstavniki vlagateljev, predstavniki revidiranih družb in drugi predstavniki uporabnikov revizorjevih poročil, predstavniki države ter strokovnjaki, ki se pri svojem delu srečujejo z revizorji. Vsekakor bi morali biti člani organa javnega nadzorstva imenovani nepolitično in v nobenem primeru ne bi smeli biti predstavniki političnih strank ali zastopniki kake formalne ali neformalne skupine.

Predlog spremenjene osme direktive EU zahteva, da javnega nadzorstva ne smejo financirati revizorji oziroma revizijske družbe in ne katerekoli druge interesne skupine, tako da je praktično edini vir financiranja javnega nadzorstva državni proračun (Odar, 2004, str. 175). Za državo bi bilo gotovo dobro, če bi imela primerno organiziran sistem javnega nadzorstva, vprašanje je le, če se bo pri sprejemanju naslednjega proračuna našlo dovolj denarja za njegovo financiranje. Urejen sistem javnega nadzorstva bi pomenil povečanje zaupanja tako domačih kot tujih investorjev v naše gospodarstvo, kar bi pomenilo povečanje vlaganj v slovenska podjetja.

Finančna neodvisnost je temelj vsake neodvisnosti, zato bi bilo treba tudi v primeru, če bi se javno nadzorstvo financiralo iz državnega proračuna, preprečiti možno vmešavanje državnih organov v njegovo delo. Z zakonom bi bilo treba zagotoviti tudi, da je financiranje javnega nadzorstva neodvisno od volje političnih strank, ki so v danem trenutku na oblasti. Enaka temeljna izhodišča bi bilo treba zavzeti tudi, če se javno nadzorstvo ne bi financiralo iz proračuna, ampak iz kakšnega drugega vira.

Z zakonom in drugimi predpisi je treba podrobneje predpisati pravila neodvisnosti, ki jih morajo spoštovati revizorji, da bi bili neodvisni, njihovo delovanje pa morata prek nadzora zagotavljati revizijska stroka in najširše javno nadzorstvo, in ne obratno. Zato je treba revizorju zagotoviti vse pogoje, da bo lahko izpolnil zahteve po popolni neodvisnosti (Odar, 2004, str. 175).

#### **7.1.2. Predlog možne ureditve javnega nadzorstva v Sloveniji**

Vpeljava javnega nadzorstva na način, kot ga predvideva osma direktiva EU, je pomembna novost in bo prinesla vrsto novih zahtev, ki jih bo moral zakon o revidiranju podrobno določiti. V tej zvezi bi bilo treba določiti in zakonsko urediti naslednje zadeve:

- Za izvajanje javnega nadzorstva nad delovanjem revizorjev in revizijskih družb v Sloveniji se z zakonom o revidiranju ustanovi Slovenski odbor javnega nadzorstva, potrebno pa bi bilo urediti, kaj je funkcija javnega nadzorstva in na kakšen način se izvaja.
- Z zakonom bi bilo treba predpisati, da je za javno nadzorstvo zadolžen in odgovoren Slovenski odbor javnega nadzorstva, ustanovljen na podlagi zakona, ki tudi določa, koliko članov bo štel in kdo jih bo imenoval oziroma izvolil. Po predvidenih spremembah osme direktive EU bodo morali biti člani odbora večinoma osebe, ki niso strokovnjaki s področja revizije, vsi ali večina teh članov pa bi morali biti popolnoma neodvisni od revidiranja in ne bi smeli imeti nikakršnih neposrednih povezav z revidiranjem.
- Zakon bi moral določiti pristojnosti, naloge in odgovornosti Slovenskega odbora javnega nadzorstva in njegovih članov. Naloge odbora bi bile predvsem nadzirati delovanje revizorjev, revizijskih družb in tudi Inštituta, spremljanje dogajanja na področju

revidiranja, spremljanje delovanje revizorjev in revizijskih družb, obravnavanje poročila Inštituta o opravljenih nadzorih in izrečenih disciplinskih ukrepih, Inštitutu bi lahko predlagal spremembe in izboljšave ureditve ter izvedbe nadzorov, lahko pa bi tudi predlagal potrebne spremembe zakonodaje zaradi zaščite javnega interesa.

- Z zakonom bi bilo treba zagotoviti trajen in nespremenljiv vir financiranja javnega nadzorstva. Najverjetnejša možnost je državni proračun, vendar bi morala biti višina sredstev neodvisna od vsakoletnega sprejemanja državnega proračuna (Odar, 2004, str. 175).

## **8. Slovenski kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev**

Revizorjeva etika je sklop etičnih in strokovnih načel ter pravil, ki določajo obnašanje revizorja pri opravljanju njegovih poklicnih dolžnosti v odnosu do naročnika, javnosti in poklicnih kolegov (Čekeliš et al., 2001, str. 99).

Revizorji morajo biti sposobni zdravo moralno razmišljati in razvijati premišljeno ravnanje za praktično reševanje problemov, da bi se pri svojem delu pravilno odločali. Ni dovolj, če revizorji ukrepajo zakonito, mnoga dejanja, ki veljajo za neetična, so namreč zakonita (Glezen, 1996, str. 124). Že od začetka uveljavljanja revizijske stroke je bila prisotna zahteva po poenotenju in visoki strokovni ter moralni odgovornosti tistih, ki opravljajo to delo. Revidirajo lahko samo strokovno usposobljeni, moralno neoporečni in ustrezno organizirani revizorji (Koletnik, 1996, str. 10).

Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev, ki se nanaša na osebe, vpisane v register revizorjev in pooblaščenih revizorjev pri Slovenskem inštitutu za revizijo, izraža odgovornost pripadnikov stroke do javnosti, naročnikov in poklicnih kolegov.

Kodeks služi revizorjem kot vodilo pri opravljanju poklicnih dolžnosti ter jim določa temeljne pravne etičnega in poklicnega obnašanja v stroki in v javnosti. Revizorji sprejemajo osebno discipliniranost kot obveznost, ki presega zgolj zahteve zakonske ureditve revizijske stroke. Problem je v tem, da v mnogih primerih smernice, ki naj bi jih revizorji pri svojem vedenju upoštevali, niso preproste in jasno začrtane, zato je treba dostikrat odločati po lastni presoji (Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev, 1994).

V načelih kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev so izražena stališča revizorjev glede odgovornosti, javnega interesa, neoporečnosti, nepristranskosti in neodvisnosti ter dolžne (poklicne) skrbnosti revizorjev. S pravili kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev pa so podrobneje opredeljena načela kodeksa, ki naj revizorju omogočijo sprejemljivo etično in poklicno delovanje pri izvajanju storitev za naročnike. Spoštovanje pravil je za revizorje obvezno in jih zavezuje, da morajo delovanje, ki ni v skladu s pravili, opravičevati pred organi Inštituta (Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev, 1994).

Načela kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev so: načelo odgovornosti, načelo javnega interesa, načelo neoporečnosti, načelo nepristranskosti in neodvisnosti, načelo dolžne poklicne skrbnosti.

Pravila kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev pa so naslednja: neodvisnost, neoporečnost in nepristranskost, spoštovanje temeljnih revizijskih načel in slovenskih računovodskih standardov, zaupnost, poklicna skrivnost, plačilo za storitve ter sprejemanje in plačevanje provizij, reklama in nabiranje naročil, nezdružljivost določenih zaposlitev in revizorjeva nečastna dejanja, ime revizijske družbe, spoštovanje zakonitosti (Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev, 1994).

Pri izvajanju nadzorov nad revizijskimi družbami oziroma posameznimi revizorji bi bilo po mojem mnenju ugotovljenih precej manj nepravilnosti, če bi revizorji pri svojem delu bolj dosledno upoštevali načela in pravila kodeksa poklicne etike. Na Inštitutu oziroma pri kateri drugi za to primerni ustanovi bi morali mogoče zato več časa posvetiti ozaveščanju in izobraževanju revizorjev na področju etike. V Sloveniji je verjetno še najtežje zadostiti načelu neodvisnosti in nepristranskosti, kar gre pripisati predvsem njeni majhnosti in temu, da praktično "vsak pozna vsakega".

### **8.1. Primerjava slovenskega kodeksa poklicne etike zunanjih revizorjev s kodeksom etike računovodskega strokovnjaka pri IFAC-u**

IFAC je menil, da je pomembno pripraviti mednarodni kodeks etike računovodskega strokovnjaka kot podlago, na kateri bi bile zasnovane etične zahteve za revizorje v posamezni državi. Mednarodni kodeks naj bi bil vzor etičnim napotkom v posamezni državi. Postavlja standarde vedenja revizorja in določa temeljna načela, ki jih mora spoštovati vsak revizor. Pripadniki revizijske stroke delujejo v okoljih z različnimi kulturami in predpisanimi zahtevami, temeljni namen kodeksa pa je treba vedno spoštovati. Potrjeno je tudi, da v primerih, ko so zahteve v posamezni državi v nasprotju z določili kodeksa, prevladajo zahteve v državi (Kodeks etike računovodskega strokovnjaka, 1999, str. 31).

Za revizijsko stroko je pomembno, da sprejema svojo odgovornost do javnosti. Dolžnost članov do stroke in do družbe lahko v nekaterih primerih nasprotuje njihovim neposrednim osebnim interesom. Ker se investitorji, upniki, drugi poslovneži ter tudi država močno opirajo na njihovo mnenje, ki je podano v končnem poročilu opravljene revizije, je zelo pomembno, da so revizorjeve storitve opravljene na najvišji ravni izvedbe in da so skladne z etičnimi zahtevami po zagotavljanju takšne izvedbe.

Kodeks etike računovodskega strokovnjaka pri IFAC-u priznava, da morajo cilji revizijske stroke ustrezati najvišjim standardom poklicnega delovanja, dosegati najvišje ravni izvedbe in na splošno zadovoljevati zahteve javnega interesa. Cilji revizijske stroke zahtevajo, da so uresničene štiri temeljne zahteve, in sicer verodostojnost, strokovnost, kakovost storitev in

zaupanje. Da bi revizor uresničil cilje revizijske stroke, mora spoštovati temeljna načela, med katerimi so najpomembnejša revizorjeva neoporečnost, nepristranskost, ustrezna poklicna usposobljenost in primerna skrbnost, zaupnost, določeno poklicno vedenje ter upoštevanje strokovnih standardov (Kodeks etike računovodskega strokovnjaka, 1999, str. 32).

Pripravljanje podrobnih etičnih zahtev je predvsem naloga poklicnih organizacij v vsaki državi. Če poklicne organizacije v posamezni državi članici EU privzamejo etične zahteve, še ni nujno, da se bodo ohranjali določeni standardi vedenja, za njihovo izvajanje so potrebni ukrepi ustreznih organizacij v vsaki državi. Vsaka poklicna organizacija je dolžna pospeševati visoke standarde poklicnega vedenja ter zagotavljati upoštevanje etičnih zahtev in opažanje napak, ki se preiskujejo in vodijo k ustreznim ukrepom (Kodeks etike računovodskega strokovnjaka, 1999, str. 68).

Če bi revizorji dosledno upoštevali navedena načela in pravila, bi bilo veliko lažje izvajati nadzor nad kakovostjo revidiranja, manj pa bi bilo tudi računovodskih škandalov, ki so v zadnjih letih pretresali svetovno javnost. V interesu stroke in njenih članov v vsaki državi je, da javnost zaupa, da bo neupoštevanje etičnih zahtev v stroki preiskano in da bodo, kadar bo to potrebno, sprejeti disciplinski ukrepi.

Slovenski kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev je precej podoben kodeksu etike računovodskega strokovnjaka pri IFAC-u. Glavna razlika je v tem, da je kodeks etike računovodskega strokovnjaka pri IFAC-u bolj obsežen in podrobneje obravnava posamezne določbe tega kodeksa, vključuje pa tudi nekatere določbe, ki jih v slovenskem kodeksu poklicne etike zunanjih revizorjev ni mogoče zaslediti (davčno delovanje revizorja, razmerja do drugih revizorjev in podobno).

## **8.2. Spoštovanje etičnih pravil v prihodnosti**

Zanimanje za storitve, sorodne revizijskim, se v zadnjem času vedno bolj povečuje, s tem pa raste tudi obseg tovrstnih storitev, ki jih opravljajo revizijske družbe. Zahteva po svetovanju in drugih podobnih storitvah revizorjev je povezana z dejstvom, da je revizor zunanji strokovnjak, ki podjetje in njegovo dejavnost najbolj pozna, pozna pa tudi probleme, ki bi jih moralo podjetje odpraviti, in prednosti, ki bi jih lahko izkoristilo.

Z opravljanjem različnih svetovalnih storitev ravnateljstvu je na preizkušnji spoštovanje pravila kodeksa etike o opravljanju nezdružljivih poslov, pri čemer se pojavi dvom o neodvisnosti in nepristranskosti pri opravljanju revizijskih poslov. Revizijske družbe bodo morale v prihodnosti okrepiti postopke obvladovanja kakovosti storitev, spoštovanje etičnih norm pa po potrebi še razširiti. Okrepiti se bo moral tudi nadzor Inštituta nad delovanjem revizijskih družb in spoštovanjem poklicne etike.

Poleg dileme glede neodvisnosti in nepristranskosti je treba poudariti še vprašanje ustrezne poklicne usposobljenosti revizorjev za opravljanje raznovrstnih storitev. Za izvajanje storitev na najvišji kakovostni ravni bo imelo izobraževanje revizorjev v prihodnosti še večji pomen. Najpomembnejšo vlogo pri tem bo imel Inštitut, k aktivnejšemu vključevanju pa bi bilo treba spodbuditi revizijske družbe in tudi predstavnike drugih strok.

Tudi v razmerah močne cenovne konkurence med revizijskimi družbami je treba spoštovati etične norme pri pridobivanju revizijskih poslov. Svobodna konkurenca bi morala sicer voditi do večje kakovosti opravljanja revizijskih storitev, vendar je v večini primerov ravno cena tista, ki odločilno vpliva na odločitev podjetja o izbiri revizijske družbe. Določena varovala v zvezi s ceno sicer že obstajajo, kljub temu pa bi bilo treba v prihodnosti spoštovanje pravil stroke v zvezi s cenami revizijskih storitev strožje nadzorovati (Čekeliš et al., 2001, str. 110).

## **9. Računovodski škandali**

Poglavje o računovodskih škandalih sem v diplomsko delo vključil z namenom opozoriti, da sodobna družba ni več imuna niti na škandale v revizijski in računovodski stroki. Učinkovit nadzor nad kakovostjo revidiranja mora ustrezno sankcionirati tiste revizijske družbe oziroma revizorje, ki svojega dela ne opravljajo korektno, prav tako pa morajo širšo javnost obvestiti o nepravilnostih, ki so se dogajale pri revidiranju določenega podjetja. Na računovodskih škandalih kot so Enron, Worldcom, Parmalat ter v Sloveniji banka SIB se je treba učiti in predpise oblikovati tako, da bo v prihodnje takih škandalov čim manj. V Evropi in ZDA so se na škandale hitro odzvali, čas pa bo pokazal, ali so bile sprejete spremembe v zakonodaji tudi učinkovite in najbolj ustrezne.

Računovodski škandali ponavadi povzročijo spremembe tako za revizijsko kot tudi za računovodsko stroko, saj se zaradi njih v določeni meri izgubi verodostojnost in ugled, ki sta temeljnega pomena za obe stroki. Stečaji velikih korporacij so povzročili, da se je revizija, ki mora biti v očeh javnosti zaupanja vredna stroka, kar naenkrat znašla pod vprašanjem zaupanja. Pritiski medijev in nezaupanje javnosti sta postavili revizijsko stroko v nezavidljiv položaj.

Zaupanje javnosti v revizijsko stroko je pomembno, saj revizija ni sama sebi namen, ampak daje dokaz neke tretje osebe – neodvisnega strokovnjaka, da podjetje deluje v skladu z zakoni in drugimi predpisi, ter posledično razkriva finančno stanje in rezultate poslovanja v skladu z računovodskimi standardi in zakoni.

Kot primer v nadaljevanju predstavljam dve medijsko odmevni aferi na področju revidiranja.

## 9.1. Enron in revizijska družba Arthur Andersen

Družba Enron je bila ustanovljena julija 1985 z združitvijo podjetij Houston Natural Gas in Internorth. Na začetku delovanja je Enron posloval predvsem s storitvami plinovoda naravnega plina, kasneje pa se je njegova dejavnost tako razširila, da je družba postala splošen ponudnik transporta energije na energetske trgu.

Enron je bil do svojega propada svetovna korporacija, ena največjih svetovnih družb. Toda Enron ne predstavlja več simbola popolnosti, odličnosti in inovativnosti, ampak le še simbol pohlepa, korupcije, lahkomišelnosti in nezaslišane goljufije. Nikoli v zgodovini ZDA ni podjetje, ki je bilo tako na višku slave in moči, tako hitro propadlo in bilo deležno tako velikega javnega ponižanja (Senatorji zaslišali trojico vodilnih Enrona, 2004).

2. decembra 2001 se je zgodil največji bankrot v zgodovini ZDA. Enron, družba z več kot 100 milijardami dolarjev tržne kapitalizacije, je propadla. Na tisoče njegovih uslužbencev je izgubilo svoje življenjske prihranke v tako imenovanih 401(k) načrtih (pokojsinske sheme znotraj ZDA), povezanih z delnicami družbe Enron (Kovačič, 2002, str. 86).

V družbi Enron so zatajili nekateri temeljni in ključni mehanizmi upravljanja in nadzora podjetij. Vodilni uslužbenci so prikrivali poslovne težave Enrona preko številnih podjetij, ki so bila ustanovljena z namenom, da se Enronovi dolgovi ne bi pokazali v njegovih poslovnih knjigah. Dolgovi so bili vodeni izvenbilančno. Vodilni uslužbenci so izkoristili položaj in izrabili takratno računovodsko zakonodajo v ZDA, ki je dovoljevala, da se v tako imenovana "podjetja za posebne namene" lahko vloži do 97% osnovne investicije, ne da bi bilo treba pripraviti konsolidirano bilanco z matičnim podjetjem.

S propadom Enrona se je začel tudi propad enega od petih največjih revizijskih multinacionalnih podjetij, Arthur Andersen. Z vidika računovodstva in revizije je bistven problem, ki se je pokazal ob aferi Enron, dvojna vloga družbe Arthur Andersen. Zunanji revizor bi moral na podlagi opravljenih revizij oblikovati svoje mnenje o računovodskih izkazih in zavarovati interese delničarjev. Družba Arthur Andersen pa je imela v podjetju Enron dve, med seboj popolnoma nezdržljivi vlogi, saj je bila hkrati zunanji revizor in svetovalec (Plešnar, 2002a, str. 8).

Februarja 2001 so se zbrali vodilni možje revizijske družbe Arthur Andersen in govorili o tveganjih ter konfliktu interesov pri sodelovanju z Enronom, pri čemer so pomislili tudi na možnost krivde za Enronovo početje. Odločili so se, da ne bodo ukrepali, ker je Enron prevelika stranka, da bi lahko tvegali njeno izgubo. Premamila jih je ocena, da lahko prihodek iz leta 2000, ki je znašal 52 milijonov dolarjev, povečajo na okrog sto milijonov letnega honorarja (Plešnar, 2002b, str.16).

V revizijski družbi Arthur Andersen so takoj, ko so izvedeli, da se bo preiskava Komisije za vrednostne papirje in borzo (*Securities and Exchange Commission*, SEC) v primeru Enron dotaknila tudi njih, začeli z odstranjevanjem dokumentov, povezanih z revizijo Enrona. Približno mesec dni pred objavo stečaja so revizorji množično uničevali dokumente, vendar kljub uničenju mnogih pomembnih listin niso uspeli prikriti svoje vpletenosti (Arthur Andersen spoznan za krivega uničevanja dokumentov, 2004).

Ameriška zvezna sodnica v Houstonu je obsodila revizijsko družbo Arthur Andersen na pet let pogojne kazni in plačilo 500.000 dolarjev zaradi oviranja preiskave Enrona. Pogojna kazen pomeni, da Arthur Andersen v petih letih ne sme prekršiti zakona in prodajati svojih delov brez dovoljenja uradnika za nadzor nad pogojno kaznijo, sicer bo deležna dodatnih sankcij. Zanimivo je, da je v zadnjih dvajsetih letih družba izvensodno poravnala več kot deset velikih tožb in plačala odškodnine zaradi zavajanja vlagateljev z laganjem o dejanskem stanju računovodskih knjig podjetij, v katerih je opravljala revizijo (Arthur Andersen pet let pogojne in denarna kazen, 2004).

Problem, ki spremlja delovanje velikih revizijskih podjetij, je tako imenovan "konflikt interesov". V predstavljenem primeru je revizijska družba Arthur Andersen na eni strani nadzorovala poslovanje Enrona in za to dobivala milijone dolarjev na mesec, po drugi strani pa so njegovi zaposleni družbi opravljali svetovalne storitve za prav tako velike honorarje (Plešnar, 2002, str.7). Svoj denar so zapravljali za kupovanje moči in vpliva. Sliko o svoji pravi vrednosti so zabrisali z uporabo računovodskih zvijač ter zapletenih finančnih instrumentov. Revizorji so vedeli za finančno stanje Enrona, vendar zaradi strahu pred izgubo donosnega posla niso pravočasno ukrepali in s tem seznanili investitorjev. Vodstvo je o tem razpravljalo že februarja leta 2001, vendar je bila njihova odločitev za molk takrat napačna in etično sporna (Stiglitz, 2002, str. 16).

Zlom Enrona je močno prizadel ugled vodilnih revizijskih družb. Revizijska hiša Andersen se je osredotočila na svoje kratkoročne koristi in s tem očrnila dobro ime revizorjev. Ureditev, v kateri je lahko nekdo hkrati zunanji revizor in svetovalec, po mojem mnenju samo spodbuja nastanek primerov, v katerih revizorji ugodijo strankam, ki ne marajo neugodnih poročil in so zato pripravljeni porabiti velike vsote denarja.

## **9.2. SIB banka in revizijska družba Iteco Abeceda**

Revizijski škandali, ki pretresajo ZDA (Enron in WorldCom) in sosednjo Italijo (Parmalat), niso obšli niti Slovenije, saj so tudi pri nas revizorji delali napake, najbolj odmeven pa je primer SIB banke.

SIB banka je bila ustanovljena 26. aprila 1990, ustanovitveni kapital pa je zagotovila Republika Slovenija. SIB ni nikoli spadala med banke, ki so bile najbolj uspešne, oziroma v katere se je splačalo sredstva naložiti in vlagati. Tu ni šlo za ekonomske razloge, zaradi

katerih je banka obstajala in držala denar državnih institucij, šlo je za politično povezavo, ki ni imela nikakršnih korenin v neki ekonomski logiki (Afera SIB banka, 2004).

Jeseni 2001 so se sestali mestna oblast mestne občine Ljubljana ter še nekateri drugi, da bi se dogovorili, kakšna bo cena delnice, po kateri bo Energetika kupila večinski delež v SIB banki. Odločili so se, da bodo delnice, ki so bile takrat vredne 1.000 tolarjev, kupovali po ceni od 3.000 do 3.800 tolarjev na delnico. Poleg tega je Energetika delnice SIB banki plačala prej, preden jih je vodstvo banke odkupilo od svojih delničarjev, kar pomeni, da je šel denar za nakup delnic od javnega podjetja na upravo banke. SIB banka oziroma posamezniki, ki so vedeli za to informacijo, so potem s tem denarjem kupovali delnice od malih delničarjev po nižji ceni, jih s tem ogoljufali, ter na koncu delnice veliko dražje prodali javnemu podjetju.

Pri poslovanju SIB banke so se neprestano pojavljale težave, a so jih pri Banki Slovenije vse do odprodaje večinskega deleža Energetiki tolerirali. Javno podjetje Energetika je z denarjem, ki je bil namenjen izboljšanju ogrevanja v mestu Ljubljana, kupila SIB banko in jo še trikrat preplačala, mestni svet pa ni hotel biti seznanjen z okoliščinami takšnega nakupa, čeprav bi moral zanj vedeti, še preden je prišlo do njega (Afera SIB banka, 2004).

Vodstvo SIB banke je kršilo temeljna računovodska načela. Najprej so prirejali računovodske izkaze, ki so kazali, da SIB banka posluje uspešno in je zato vanjo vredno vlagati ter s tem zavajali zunanje uporabnike računovodskih izkazov. Po uspešnem zakrivanju so v času nakupa SIB banke manipulirali s ceno delnice in se okoriščali na račun delničarjev, vlagateljev in prebivalcev Ljubljane. Vseskozi pa je šlo tudi za zlorabo notranjih informacij, s pomočjo katerih jim je uspelo celotno prevaro izpeljati.

Po mnenju Energetike je revizijska hiša Iteo Abeceda izdelala zavajajoče revizorsko mnenje o banki SIB, zato so vložili skupno tožbo zoper revizijsko hišo ter nekdanjega direktorja SIB-a Vlada Klemenčiča v višini 2,5 milijarde tolarjev (Gerovac, 2003, str. 2). Iteo Abeceda je namreč v aprilskem poročilu leta 2002 banki SIB napovedala uspešno prihodnost. Na podlagi tega poročila se je Energetika nato odločila za nakup SIB banke, kajti v primeru, če bi bilo prikazano njeno pravo stanje, Energetika ne bi šla v nakup delnic.

Iteo Abecedi in njenemu bivšemu direktorju Viliju Pernerju je v obrambo dejstvo, da po revizijskem pregledu revizijske hiše Iteo Abecede, ki jo je opravila revizijska družba KPMG, niso odkrili večjih nepravilnosti. Končno mnenje o prihodnosti Iteo Abecede in vpletenih v morebitna kazniva dejanja še ni znano. Po besedah Inštituta so proti Viliju Pernerju, ki je izdal omenjeno mnenje o uspešnosti SIB banke, možni trije ukrepi, med katerimi je tudi odvzem revizorske licence (Afera SIB banka, 2004).

## 10. Sklep

Slovenski zakon o revidiranju je med najsodobnejšimi v Evropi. Čeprav je bila Slovenija z vstopom v članstvo Evropske unije na področju revidiranja dokaj dobro pripravljena, bo morala zaradi sprememb osme direktive EU ter uredb in drugih pravnih aktov Evropske unije svojo zakonodajo prilagoditi ter v njej urediti določene pomanjkljivosti. Ena najpomembnejših nalog bo zagotovo ureditev javnega nadzorstva.

Po predvidenih spremembah 8. direktive naj bi imelo javno nadzorstvo največje pristojnosti nad nadzorom revizorjev in s tem tudi odgovornost za nepravilnosti in pomanjkljivosti pri delovanju revizorjev in revizijskih družb. Javno nadzorstvo naj bi izvajali predstavniki civilne družbe in zaupanja vredni predstavniki javnega interesa, najpomembnejša naloga javnega nadzorstva pa bo zagotovitev delovanja revizorjev in revizijskih družb v javnem interesu.

Računovodski škandali so postali vse bolj pogosti. Praviloma povzročijo izgubo verodostojnosti in ugleda, ki sta temeljnega pomena za revizijsko in tudi za računovodsko stroko. Računovodski škandali po svetu so povzročili, da so se razmere na področju revidiranja še bolj poostrile. Reagirala je tako Evropa kot tudi Združene države Amerike.

30. julija 2002 je ameriški kongres sprejel Sarbanes-Oxleyjev zakon, ki je prinesel mnogo novosti na področju računovodstva in revidiranja. Bistvo Sarbanes-Oxleyjevega zakona je mogoče predstaviti kot reformo, katere namen je vpeljati strožji nadzor nad delovanjem podjetij in njihovega vodstva ter zagotoviti, da so finančna in druga poročila podjetja sestavljena v enostavno razumljivi obliki.

Spremembe, ki jih bo prinesla prenovljena osma direktiva Evropske unije, so predvsem boljša razčlenitev nalog zakonskih revizorjev, njihova večja neodvisnost in etičnost, pogostejša izmenjava revizorjev, izboljšanje sistema nadzora nad posameznimi revizorji oziroma revizijskimi družbami, poostren javni nadzor nad revizijsko stroko ter večje sodelovanje med organi nadzora znotraj Evropske unije in drugimi državami, ki niso članice Evropske unije.

Problem, ki se pojavlja pri evropskih podjetjih, ki sodelujejo tudi z ameriškimi podjetji oziroma katerih delnice kotirajo na eni izmed ameriških borz, je v tem, da so lahko podvrženi dvojnemu nadzorovanju; enkrat s strani nadzornega organa EU, drugič s strani PCAOB. Zaradi različne zakonodaje morajo zadostiti različnim zahtevam, kar za njih predstavlja dodatno obremenitev. Dobro bi bilo, če bi po svetu čim bolj uskladili zakonodajo na področju revidiranja, s čimer pa bi se izboljšala tudi primerljivost opravljenih revizij med državami.

Samo upamo lahko, da bodo nova pravila revidiranja, ki so jih sprejeli v Evropi in Združenih državah Amerike pripomogla k temu, da bo novih računovodskih škandalov v prihodnje čim manj. Problem je namreč tudi v tem, da se metode nadzora nad kriminalom ne razvijajo tako hitro kot kriminal sam.

## Literatura

1. Čekeliš Darja et al.: Vizija razvoja storitev v revizijski stroki: Etika revizorja pri pridobivanju posla. Zbornik referatov 7. letne konference revizorjev. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2001, str. 99-111.
2. Gerovac Ksenija: Energetiki se obeta poltretja milijarda odškodnine zaradi SIB. Finance, Ljubljana, 2003, 169, str. 2.
3. Glezen G. William, Taylor H. Donald: Revidiranje – Zasnove in postopki. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 1996. 1078 str.
4. Horvat Tatjana: Mednarodne novosti: Strožji nadzor nad revizorji. Revizor, Ljubljana, 2004, 4/5, str. 110-113.
5. Koletnik Franc: Raziskovanje in dosežki v reviziji. Maribor : Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1997. 132 str. + pril.
6. Kovačič Darko: Enron – sistematična kriza kapitalizma. Finance, Ljubljana, 2002, 282, str. 86.
7. Odar Marjan: Revidiranje v javnem interesu in predvidene spremembe 8. direktive Evropske unije ter potrebne spremembe ureditve revidiranja v Sloveniji. Revizor, Ljubljana, 2003, 12, str. 11-23.
8. Odar Marjan: Neodvisnost revizorja in javno nadzorstvo nad revizijsko stroko. 36. simpozij o sodobnih metodah v računovodstvu, financah in reviziji. Zbornik referatov. Portorož : Zveza ekonomistov Slovenije, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2004, str. 165-177.
9. Perner Vili: Slovenski revizor na razpotju?: Odzivi države in stroke na probleme računovodskega in revizijskega poročanja v svetu in pri nas. Zbornik referatov 8. letne konference revizorjev. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2002, str. 10-21.
10. Pičman Štefančič Polona, Štefančič Marko: Sarbanes-Oxley Act – vpliv zakonodaje na IT. Genis d.o.o.  
[[http://www.genis.si/splet/v2/genis.nsf/0/22da943c58bdc28dc1256e7700401314/\\$FILE/clanek.pdf](http://www.genis.si/splet/v2/genis.nsf/0/22da943c58bdc28dc1256e7700401314/$FILE/clanek.pdf)], 2004.
11. Plešnar Jože: Enron prizadel knjigovodje. Finance, Ljubljana, 2002, 13, str. 7.
12. Plešnar Jože: Enronov revizor naprodaj. Finance, Ljubljana, 2002a, 48, str. 8.
13. Plešnar Jože: Joseph Berardino, David Duncan: Kdo je spravil družbo Andersen na kant? Finance, Ljubljana, 2002b, 52, str. 16.
14. Stiglitz E. Joseph: Kapitalizem po domače a la ZDA. Finance, Ljubljana, 2002, 31, str. 16.

## Viri

1. Afera SIB banka.  
[URL: [http://24ur.com/bin/story.php?story\\_id=172&section\\_id=2](http://24ur.com/bin/story.php?story_id=172&section_id=2)], 16.07.2004.
2. Arthur Andersen spoznan za krivega uničevanja dokumentov.  
[URL: <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=25433/>], 20.07.2004.

3. Arthur Andersen u pet let pogojne in denarna kazen.  
[URL: <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=34285/>], 20.07.2004.
4. Commission Recommendation of 15 November 2000 on quality assurance for the statutory audit in the European Union: Minimum requirements.  
[[http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga\\_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001H0256&model=guichett](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001H0256&model=guichett)], 31.03.2001.
5. Continuous Quality Assurance – Statutory Audit in Europe. Brussels : FEE, 1998. 44 str.
6. Discussion Paper: European Co-ordination of Public Oversight.  
[<http://www.fee.be/publications/main.htm>], september 2003.
7. European Commission proposal for a Directive on statutory audit: Frequently asked questions. [<http://europa.eu.int/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/04/60&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>], 16.03.2004.
8. European Commission Proposed Directive on Statutory Audit of Annual Accounts and Consolidated Accounts. [URL: <http://www.fee.be/secretariat/pdfs/fee%20letter%20&%20%20position%20paper/070.fee%20position%20on%20the%20proposed%20audit%20directive%20final.pdf>], 31.03.2004.
9. How the Sarbanes-Oxley Act of 2002 Impacts the Accounting Profession.  
[URL: <http://www.aicpa.org/info/Sarbanes-Oxley2002.asp>], 04.09.2004.
10. Kodeks etike računovodskega strokovnjaka (IFAC). Revizor, Ljubljana, 1999, 4, str. 27-70.
11. Kodeks poklicne etike zunanjih revizorjev. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 1994.
12. Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2002. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2003.
13. Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo za leto 2003. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo, 2004.
14. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC. Brussels : Commission of the European Communities.  
[URL: [http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2004/com2004\\_0177en01.pdf](http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2004/com2004_0177en01.pdf)], 16.03.2004.
15. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on statutory audit of annual accounts and consolidated accounts and amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC – Consolidated/annotated text. Brussels : Council of the European Union, 14.10.2004.
16. Senatorji zaslišali trojico vodilnih Enrona.  
[URL: <http://www.dnevnik.si/clanekb.asp?id=18516/>], 20.07.2004.
17. Splošno o Slovenskem inštitutu za revizijo. Ljubljana : Slovenski inštitut za revizijo.  
[URL: [http://www.si-revizija.si/o\\_siru/index.shtml](http://www.si-revizija.si/o_siru/index.shtml)], 06.07.2004.
18. Zakon o revidiranju (Uradni list RS, št. 11/01).